

TILSTÅELESERABATT

Kandidatnummer: 622

Veileder: Arnt Angell

Leveringsfrist: 26.11.2007

Til sammen 16 181 ord

25.11.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling	1
1.2	Begrepet siktede	1
1.3	Tilståelsesrabatt – en oversikt	2
1.4	Straffeloven § 59 annet ledd	3
1.5	Kilder	4
1.6	Avgrensning av oppgaven	4
1.7	Den videre fremstilling	5
<u>2</u>	<u>BAKGRUNNEN FOR DEN NYE REGELEN OM TILSTÅELSESRABATT</u>	<u>6</u>
2.1	Før lovendringen	6
2.2	Formålet med lovendringen	8
<u>3</u>	<u>HENSYNENE BAK REGELEN</u>	<u>9</u>
3.1	Forarbeidene	9
3.2	Hensyn som taler til fordel for tilståelsesrabatt	9
3.2.1	Det kriminalpolitiske hensynet	9
3.2.2	Hensynet til fornærmede	9
3.2.3	De prosessøkonomiske hensyn	10
3.2.4	Hensynet til oppklaring av saken	11
3.2.5	Bidrag til egen rehabilitering	11
3.3	Hensyn som taler mot tilståelsesrabatt	12

3.3.1	Faren for at uskyldige erkjenner straffansvar	12
3.3.2	Frykt for at straffenivået ville bli senket	12
3.3.3	Hensynet til at straffutmålingen er en skjønsmessig prosess	13
3.3.4	Hensynet til straffens preventive virkning	13
3.4	Sammenfatning av hensynene bak regelen	14
3.4.1	Avveining av hensynene	14
3.4.2	Behovet for lovfesting av straffeutmålingsmomentet	14
4	<u>UFORBEHOLDEN TILSTÅELSE SOM STRAFFUTMÅLINGSMOMENT</u>	16
4.1	Uforbeholden tilståelse	16
4.2	Sammenhengen med strpl § 248	17
4.3	Tilståelsens vekt	18
4.3.1	Lovforarbeidene	18
4.3.2	Innholdet i tilståelsen	19
4.3.3	Tilståelse som er viktig av hensyn til fornærmede	20
4.3.4	Tidspunktet for avgivelse av tilståelse	22
4.3.5	Tilståelse som er nødvendig for domfellelse	23
4.3.6	Tilståelse som kommer før siktede vet om politiet har nok bevis	24
4.3.7	Tilståelse som omfatter forhold utover det politiet kjente til	25
4.3.8	Tilståelse når gjerningsmannen selv melder fra om et straffbart forhold	26
4.3.9	Tilståelse som omfatter deler av det straffbare forholdet	27
4.3.10	Tilståelse etter å ha blitt konfrontert med bevis	27
4.3.11	Tilbakekall eller endring av tilståelsen	29
4.3.12	Tilståelse etter avtale mellom siktede og påtalemyndigheten	30
4.4	Strafferabattens størrelse	33
4.4.1	Hvilken rabatt gis i praksis	33
4.4.2	Hvilken form for rabatt gis i praksis	34
4.4.3	Størrelsen på rabatten som gis i praksis	35
5	<u>BETYDNINGEN AV FORKLARINGER UTOVER EGEN TILSTÅELSE</u>	36
5.1	Lovforslag	36

5.2	Forklaringer som et straffutmålingsmoment	37
5.3	Vektlegging av slike forklaringer ved straffutmålingen	40
6	<u>PLEA BARGAINING</u>	43
6.1	”Kjøpslåing” om tiltale og straff	43
6.2	Slektskapet med tilståelsesratt etter strl § 59 annet ledd	43
6.3	Plea bargaining i norsk rett	44
6.3.1	Løfteforbudet i strpl § 92	44
6.3.2	Sondringen samarbeid/ forhandlinger under etterforskningen	45
6.3.3	Bindende avtaler om straff	46
6.3.4	Rt. 2007 s. 616	46
6.3.5	Forslag om lovendring	48
7	<u>BRUKEN AV STRAFFELOVEN § 59 ANNET LEDD</u>	49
7.1	Generelt	49
7.2	Målsetningen med lovendringen	49
7.3	Bestemmelsens anvendelse etter lovendringen	50
7.3.1	DA’s domsundersøkelser om tilståelsesrabatt	50
7.3.2	Har lovendringen hatt den ønskede effekt?	51
8	<u>HVA KAN GJØRES FOR Å NÅ FORMÅLET MED LOVENDRINGEN?</u>	52
8.1	Tydeliggjøring av fordeler ved tilståelse	52
8.2	Synliggjøring av rabatten	52
8.3	Rettslige virkemidler	53
8.3.1	Lovendringer	53
8.3.2	Betydningen av en ”avtale” om straffepåstand	54

8.4	Andre virkemidler	54
<u>9</u>	<u>FORSLAG TIL NY STRAFFELOV</u>	<u>55</u>
9.1	Gjeldende rett	55
9.2	Videreføring av Straffeloven § 59 annet ledd	55
<u>10</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>56</u>
<u>11</u>	<u>LISTE OVER TABELLER OG FIGURER</u>	<u>A</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Temaet for oppgaven er tilståelsesrabatt etter straffeloven¹ § 59 annet ledd og hvordan regelen blir brukt av domstolene, påtalemyndigheten og siktede eller dennes forsvarer. Problemstillingen dekker lov, forarbeider og rettspraksis rundt straffeloven § 59 annet ledd. I tillegg er Domstoladministrasjonens undersøkelser fra april 2004 og februar 2007 rundt bruken av strafferabatt ved tilståelser behørig analysert. Oppgaven dekker også beslektede områder som forklaringer som bidrar til oppklaring av saker utover siktedes tilståelse og kjøpslåing mellom påtalemakten og siktede eller dennes forsvarer, kalt plea bargaining. Temaet er aktuelt både for media og for aktørene i rettslivet. Særlig interessant er størrelsen på rabatten som gis ved tilståelser, men også den økende tendens til synliggjøring av strafferabatten domstolene har bidratt til den siste tiden.

1.2 Begrepet siktede

Lovteksten i straffeloven § 59 annet ledd inneholder flere begrep som krever en viss juridisk kompetanse for å bli fortrolig med. Det sentrale begrepet ”uforbeholden tilståelse” blir grundig behandlet senere i oppgaven. Jeg nøyer meg derfor innledningsvis med å redegjøre for begrepet siktede. Hvem som regnes som siktet reguleres av straffeprosessloven² § 82. Etter straffeprosessloven § 82 første ledd, er det tre måter en mistenkt³ kan få stilling som siktet på. For det første får en mistenkt stilling som siktet dersom påtalemyndigheten erklærer ham for siktet. For det andre får en mistenkt stilling som siktet når forfølgning mot ham er innledet ved retten. Endelig får mistenkte stilling

---

¹ Almindelig borgerlig Straffelov(straffeloven) 22. mai. Nr. 10. 1902.

² Lov om rettergang i straffesaker (straffeprosessloven) 22. mai. Nr. 25. 1981.

³ Som mistenkt betegnes den som politiet tror har begått den straffbare handlingen.

som siktet dersom det er besluttet eller foretatt pågripelse, ransaking, beslag eller liknende forholdsregler rettet mot ham.

Dersom det blir tatt ut tiltale mot siktede, endres statusen fra siktet til tiltalt.

1.3 Tilståelsesrabatt – en oversikt

Regelen om tilståelsesrabatt er hjemlet i straffeloven § 59 annet ledd. Loven fikk etter endring ved lov 2.mars 2001 nr. 7 en bestemmelse om at den som gir en uforbeholden tilståelse skal få dette tatt i betraktning ved straffeutmålingen.⁴ Tidligere inneholdt § 59 en straffnedsettelsesgrunn for den som før han visste seg mistenkt, angav seg selv og avla fullstendig tilståelse, jfr. Rt. 1969 s. 733. Straffen kunne da etter den tidligere bestemmelsen settes ned til under straffebudets minimumsstraff, eller til en mildere straffart. Lovendringen medførte at straffnedsettelsesbestemmelsen ble endret til å gjelde generelt ved en uforbeholden tilståelse selv om den antatte gjerningsmannen er klar over at han er mistenk. Det samme gjelder om han tilstår etter at han er siktet.

En siktet person har ingen plikt til å tilstå, verken overfor politiet eller overfor retten, jfr. straffeprosessloven §§ 90 og 230. Velger han likevel å tilstå, vil dette altså kunne anses som en formildende omstendighet ved straffutmålingen.

Formålet med lovendringen var i det vesentlige å fastslå at det ved straffutmålingen skal legges større vekt på tilståelser i alminnelige saker enn tidligere, idet en tilståelse medfører en effektivisering av rettspleien. Plikten til å ta i betraktning at den siktede har tilstått, gjelder imidlertid uansett hvor grov overtredelsen er. Tilståelsesrabatt kan i teorien like gjerne gis ved tilståelse av drap som ved tilståelse av naskeri. Det har vist seg at det er når domstolene gir strafferabatt ved grove forbrytelser at det har skapt medieinteresse og debatt.

---

⁴ Endret ved lov 2. mars 2001 nr. 7 som trådte i kraft straks.

1.4 Straffeloven § 59 annet ledd

Lovteksten lyder; ”Har siktede avgitt en uforbeholden tilståelse, skal retten ta dette i betraktning ved straffeutmålingen. Retten kan nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart.”⁵

Av lovteksten fremgår det at dersom siktede har gitt en uforbeholden tilståelse, er retten forpliktet til å ta hensyn til dette under straffeutmålingen. Men når § 59 annet ledd første punktum fastslår denne plikten, innebærer ikke dette at en tilståelse alltid skal tilsi lavere straff. Plikten knytter seg bare til det å ta i betraktning at den siktede har tilstått.

Annet ledd første punktum sier ikke noe om hvilken betydning tilståelsen skal ha. For å finne ut av det, skal retten foreta en konkret, helhetlig vurdering i det enkelte tilfellet. Det er med andre ord etter ordlyden opp til rettens skjønn å vurdere hvilke konsekvenser tilståelsen skal ha i de enkelte sakene. I annet punktum angir lovteksten at retten etter eget skjønn kan gå under strafferammen i den enkelte sak dersom den siktede har gitt en uforbeholden tilståelse. Retten gis også anledning til å fastsette en mildere straffart enn den som er oppstilt i det enkelte straffebedet.

Bestemmelsen retter seg imidlertid bare mot tilståelser som gjelder egne forhold. Når det gjelder siktedes bidrag til oppklaring av andres forhold og andre saker, vil dette også kunne gi straffereduksjon etter de alminnelige ulovfestede straffutmålingsmomenter. Dette behandles nærmere i kapittel 5. Lovteksten oppstiller ikke noe krav til når tilståelsen må foreligge. Tilståelsen kan i prinsippet komme allerede i første politiavhør, eller så sent som i lagmannsretten. Tidspunktet for tilståelsen kan imidlertid få betydning for vektleggelsen av den. En tilståelse i lagmannsretten vil ikke bli vektlagt på samme måte som en tilståelse som kommer under etterforskningen. Tilståelsesrabatt kan ifølge lovteksten gis uavhengig av hvilke straffebed som er overtrådt.

---

⁵ Straffeloven § 59 annet ledd.

1.5 Kilder

Oppgaven tar i hovedsak for seg lovtekst, forarbeider og rettspraksis. Enkelte steder er det også brukt andre rettskilder som for eksempel juridisk litteratur. Problemstillingen i oppgaven dekker et område innenfor strafferetten som er lovregulert med utfyllende forarbeider, rettspraksis og juridisk litteratur. Dett har medført at det ikke har oppstått ekstraordinære metodeproblemer. Drøftelsene inneholder således en oppbygning som er vanlig innen juridisk metode.

I drøftelsene er det tatt utgangspunkt i lovteksten, som er tolket ved først å se på den normale språklige forståelsen. Etter dette er forarbeidene brukt for å se på hvordan det var ment at lovteksten skulle forstås. I de fleste tilfellene er det funnet relevante dommer fra Høyesterett, som har belyst problemstillingene. Dommene har vist hvordan Høyesterett har tolket og forstått lovteksten. Når det gjelder den konkrete rettskildebruken, er den inntatt i oppgaven som sådan.

Litteraturlisten inneholder det som er henvist til i teksten og fotnotene. I tillegg er det ført opp kilder jeg har lest, men ikke brukt direkte.

1.6 Avgrensning av oppgaven

I denne oppgaven har jeg valgt å behandle tilgrensede områder som blant annet plea bargaining. Bakgrunnen for at dette emnet har fått oppmerksomhet, er at nyere rettspraksis viser at det inngås avtaler mellom påtalemyndighet og siktede og at slike avtaler synes å få mer og mer betydning for straffutmålingen. Et annet beslektet område som er omhandlet er tilståelser som inneholder forklaringer som bidrar til at andres forhold kan oppklares. Dette er et ulovfestet straffutmålingsmoment som strengt tatt faller utenfor straffeloven § 59 annet ledd, men som like fullt kan gi strafferabatt og som er redegjort for i kapittel 5.

1.7 Den videre fremstilling

I kapittel 2 tar jeg for meg bakgrunnen for regelen om tilståelsesrabatt. I kapittel 3 blir det redegjort for hensynene bak regelen. I kapittel 4 gjennomgås straffebudets anvendelsesområde, og hva som ligger i uttrykket uforbeholden tilståelse. Videre redegjøres i kappitlet for hvilken vekt tilståelse tillegges i praksis, hvor stor strafferabatten skal være og hvordan rabatten synliggjøres.

Kapittel 5 inneholder et tema som er beslektet med tilståelsesrabatt. Det redegjøres her for den ulovfestede regelen om forklaringer som i vesentlig grad bidrar til oppklaring av saken. Kapittel 6 omhandler plea bargaining og hvilken betydning lignende avtaler mellom påtalemyndighet og siktede har fått i norsk rett.

I Kapittel 7 har jeg sett på hvordan norske domstoler har praktisert regelen om tilståelsesrabatt og i kapittel 8 hva aktørene i rettslivet kan gjøre for å nå formålet med lovendringen. Til slutt, i kapittel 9, blir forslaget til ny straffelov og hvordan regelen om tilståelsesrabatt foreslås videreført berørt.

2 Bakgrunnen for den nye regelen om tilståelsesrabatt

2.1 Før lovendringen

Også før lovendringen ble tilståelse tillagt vekt ved straffutmålingen. Selv om dette ikke var lovfestet, var det en del av den skjønnsmessige helhetsvurderingen under straffutmålingen. Til illustrasjon tok Høyesterett i Rt. 1979 s. 1033 hensyn til siktedes tilståelse. Tiltalte ble i byretten dømt til fengsel i 1 år og 9 måneder for kjøp, innførsel, besittelse, salg og bruk av en større mengde narkotika, samt overtredelse av våpenloven. Påtalemyndigheten anket dommen til Høyesterett for skjerpelse av straffen. Høyesterett la i formildende retning blant annet vekt på at tiltalte hadde ”avgitt tilståelse også utover det som politiet hadde oppdaget”.⁶ Straffen ble imidlertid satt opp til fengsel i 2 år og 6 måneder. Dette fordi Høyesterett fant at det måtte reageres strengt mot narkotikaovertridelser av denne størrelse. Vektlegging av tilståelser har blitt fulgt opp i flere dommer. Nedenfor nevnes tre dommer til som også viser hvordan tilståelser ble vektlagt før lovendringen.

I Rt. 1980 s. 48 var en mann tiltalt for kjøp og salg av narkotika etter straffeloven § 162. I byretten ble tiltalte dømt til fengsel i 1 år og 3 måneder. Domfelte anket til Høyesterett over straffutmålingen. Tiltalte anket også over lovanvendelsen, men dette er ikke relevant for oppgaven, og vil således ikke bli tatt opp her. Høyesterett fant at flere momenter måtte tillegges betydning i formildende retning. Blant annet ble det lagt vekt på tiltaltes rolle under etterforskningen. Han viste ”vilje til å legge kortene på bordet, og han erkjente salg av narkotika uten at politiet satt inne med beviser”.⁷ Dommen viser at selv om tilståelsen og rabatten ikke hadde samme innhold den gangen som i dag, så ble tilståelse vektlagt som et moment ved straffutmålingen. Høyesterett satt straffen til fengsel i 1 år.

---

⁶ Rt. 1979 s. 1033 på side 1033.

⁷ Rt. 1980 s. 48 på side 49.

En annen dom er inntatt i Rt. 1990 s. 1339. I lagmannsretten ble to menn dømt til fengsel i henholdsvis 7 og 8 år. En av dem ble også dømt til å tåle inndragning, men dette er ikke relevant her. De to ble dømt for erverv og innførsel av 4,7 kg amfetamin, samt omsetning av deler av dette. I dommen inngikk også et forsøk på kjøp av 500 gram amfetamin. De to tiltalte anket til Høyesterett over straffutmålingen. Høyesterett uttalte at straffen burde settes noe ned, spesielt fordi den ene av de tiltalte ”etter å være pågrepet og funnet i besittelse av 546 gram amfetamin, umiddelbart la alle kort på bordet, og forklarte seg om alle de forhold han var skyldig i, og som politiet ikke hadde noen mistanke om”.⁸ Tiltaltes tilståelse var i denne saken nødvendig for å oppklare de straffbare forholdene.

Den andre av de to tiltalte hadde spilt en mer underordnet rolle. Han tilstod i første politiavhør. Begge de to fikk nedsatt straffen med 1 år i forhold til lagmannsrettens dom. De to tiltalte hadde også gitt opplysninger om medtiltalte, som medvirket til oppklaring av disse sakene. Høyesterett fastsatte enstemmig straffen til fengsel i henholdsvis 6 og 7 år. Hvor stor straffutmålingsrabatt de to fikk for tilståelsen vet man imidlertid ikke, da forklaringer også inngikk i samme straffutmålingsvurdering.

Også Rt. 2000 s. 1734 viser at det var adgang til å legge vekt på tilståelser allerede før lovendringen, selv om tilståelsen i denne dommen ikke ble vektlagt ved straffutmålingen. En mann var tiltalt for erverv av 3,6 kg amfetamin, hvorav litt over 3 kg var solgt videre, samt erverv av ca. 1 kg hasj. Tiltalen gjaldt også ytterligere noen narkotikaovertridelser, hvor han kjøpte narkotika på vegne av en oppdragsgiver. Mannen ble av herredsretten dømt til fengsel i 4 år. Dommen ble anket til lagmannsretten, som fastsatte straffen til fengsel i 5 år. Dommen ble deretter anket til Høyesterett over straffutmålingen. Tiltalte hevdet at han ved sin tilståelse hadde bidratt til oppklaring av saken, og anførte at dette skulle tillegges betydning i formildende retning ved straffutmålingen. Høyesterett mente at det ikke kunne

---

⁸ Rt. 1990 s. 1339.

”legges nevneverdig vekt på hans tilståelse”.⁹ Høyesterett fastsatte straffen til fengsel i 5 år og 6 måneder.

Bakgrunnen for at tilståelsen ble tillagt liten vekt var at aktor i retten hadde ”dokumentert at tilståelsene primært er resultatet av at politiet konfronterte ham med bevismateriale. At han heller ikke la alle kort på bordet illustreres av tiltalebeslutningen for lagmannsretten som viser at han hadde gjemt unna narkotika som han ikke opplyste politiet om. Og han har unnlatt å identifisere den oppdragsgiveren som han angivelig har opptrådt på vegne av”.¹⁰

De to sitatene sett i sammenheng viser at dersom tilståelsen hadde vært av en annen karakter, kunne den fått betydning som et formildende moment ved straffutmålingen.

2.2 Formålet med lovendringen

Bakgrunnen for lovendringen 2. mars 2001 nr. 7, var et ønske om å gjøre noe med den lange saksbehandlingstiden som straffesakene generelt hadde. Sommeren 1999 ble det etablert et prosjekt for hurtigere saksavvikling, bestående av en styringsgruppe og to arbeidsgrupper. En av arbeidsgruppene foreslo blant annet å endre straffeloven § 59 slik at tilståelser skulle tillegges større vekt ved straffutmålingen. Selv om det også tidligere var adgang til å legge vekt på tilståelser ved straffutmålingen, tilsa arbeidsgruppens erfaringer at det i praksis ikke var særlig stor forskjell i straffen idømt etter tilståelsessaker i forhørsretten¹¹ og i tilsvarende saker med ordinær saksgang.¹²

Reglen om straffutmålingsrabatt for tilståelse er gitt for å belønne gjerningsmenn som tilstår handlingen de har begått. Tanken bak regelen var at denne form for belønning ville bidra til oppklaring av flere saker.

---

⁹ Rt. 2000 s. 1734 på side 1737.

¹⁰ Rt. 2000 s. 1734 på side 1737.

¹¹ Det som tidligere het forhørsrettsdom kalles i dag tilståelsesdom i tingretten. Lovhjemmelen har både før og etter navndringen vært straffeprosessloven § 248.

¹² Ot.prp.nr.81 (1999-2000) punkt 6.2.1.1.

3 Hensynene bak regelen

3.1 Forarbeidene

Flere momenter taler for en regel om tilståelsesrabatt. På den andre siden er det også begrunnelser mot en slik regel. Forarbeidene til straffeloven § 59 annet ledd er inntatt i Ot.prp.nr.81 (1999-2000)¹³ punkt 6.1 til 6.3 og Innst.O.nr.45 (2000-2001)¹⁴ punkt 6. I disse forarbeidene finnes momenter som taler både for og imot en straffutmålingsregel om tilståelsesrabatt.

3.2 Hensyn som taler til fordel for tilståelsesrabatt

3.2.1 Det kriminalpolitiske hensynet

Dette var det første momentet arbeidsgruppen trakk frem. Det kriminalpolitiske hensynet innebærer at den som har begått en straffbar handling oppfordres til å ta ansvar for denne handlingen. Den beste oppfordring til dette, mente arbeidsgruppen, ville være via straffutmålingsrabatt. Høringsinstansene og Justisdepartementet hadde ingen innvendinger mot dette.

3.2.2 Hensynet til fornærmede

Den neste begrunnelsen bak regelen om tilståelsesrabatt er hensynet til fornærmede. Arbeidsgruppen viste til dette i forarbeidene. Også høringsinstansene og departementet sluttet seg til hensynet. Dette gjør seg spesielt gjeldende i forhold til sedelighetslovbrudd. Dersom den siktede tilstår i slike saker, vil fornærmede spares for den ekstra belastningen det er å ikke bli trodd, at saken forblir uopplært eller at gjerningsmannen går fri.

---

¹³ Straffeloven og straffeprosessloven (bruk av varetektsfengsling mv.) Ot.prp.nr.81 (1999-2000) (endringslov).

¹⁴ Innst.O.nr.45 (2000-2001). Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling m.v.).

Barneombudet la i tillegg vekt på at tilståelsen kan være viktig for offerets mulighet til å legge hendelsen bak seg. Dette vil være en del av hensynet til offeret. Flertallet i Justiskomiteen viste til at hensynet til fornærmede er et viktig moment bak lovendringen. Hensynet til offeret er også vektlagt i rettspraksis. To eksempler er Rt. 2005 s. 544. og Rt. 2001 s. 1354.

3.2.3 De prosessøkonomiske hensyn

Disse hensyn ble trukket frem av arbeidsgruppen, høringsinstansene og departementet. Dersom den siktede tilstår, blir etterforskningen enklere. Dette blant annet i forhold til bevis for at skyldkravet er oppfylt. Dersom siktede tilstår, sparer politiet, påtalemyndigheten og domstolene ressurser på dette. Siktete bør derfor gis en godtgjørelse for dette i form av en rabatt i straffutmålingen. Rabatten i straffutmålingen blir en belønning som oppfordrer til tilståelser. Dersom det gis rabatt ved tilståelse i den enkelte sak, vil det være en oppfordring til andre, slik at dette vil kunne føre til flere tilståelser.

Spesielt i større, kompliserte saker kan en tilståelse gi store prosessøkonomiske gevinster. Narkotikasaker kan være meget omfattende, og kan tjene som eksempel. Dersom siktede tilstår i slike saker, blir saken enklere å etterforske og behandle i rettssystemet fordi det da ikke kan trekkes i tvil hva siktede hadde som forsett i forhold til av type stoff og kvantum. Et eksempel fra rettspraksis er inntatt i Rt. 2005 s. 314. Saksforholdet er beskrevet nedenfor i punkt 4.3.4. Tilståelsen bidro her til at bevisførselen under skyldspørsmålet ble enklere ved at tiltalte tilstod, og forsettet således ikke ble trukket i tvil.

På den annen side ble det advart, blant annet fra Oslo statsadvokatembeter, mot å tillegge prosessøkonomiske hensyn for stor vekt. Dette fordi lovbruddet må etterforskes, og påtalemyndigheten må forberede saken, selv om det foreligger en uforbeholden tilståelse. Tønsberg byrett fremhevet at ønsket om ressursparing ikke bør tillegges stor vekt ved straffesaker. I straffesaker bør det avgjørende være å sørge for at tiltalte får utmålt en riktig straff i forhold til hvilke type lovbrudd som er begått i det konkrete tilfellet. Flertallet i Justiskomiteen vektla imidlertid de prosessøkonomiske hensyn.

3.2.4 Hensynet til oppklaring av saken

Ved at det gis rabatt ved straffutmålingen, motiveres gjerningsmannen til å bidra med opplysninger. At spesielt alvorlig kriminalitet blir oppklart er viktig av hensyn til både samfunnet og eventuelle ofre. I en del saker kan bevisene alene være for svake til domfellelse. I disse sakene vil en tilståelse være nødvendig for en domfellelse. For eksempel kan dette gjelde ved seksuelle overgrep mot barn. I slike saker kan det være vanskelig å finne bevis, og således få overgriper domfelt. Arbeidsgruppen mente at tilståelsesrabatt kunne føre til at flere saker ble oppklart. Dersom det gis rabatt ved straffutmålingen for tilståelse avgitt på et tidlig tidspunkt, kan dette føre til at siktede tilstår lovbrudd som ellers ikke ville blitt oppklart. Hensynet til oppklaring av saker ble også vist til av departementet.

I enkelte tilfeller kan også tilståelsen føre til oppklaring av lovbrudd som ellers kanskje ikke ville blitt oppdaget. En dom avsagt av Høyesterett 11. oktober 2005¹⁵ kan nevnes som et eksempel på at gjerningsmannen selv avdekket forholdet.

3.2.5 Bidrag til egen rehabilitering

Da arbeidsgruppen fremla forslaget for høringsinstansene, stilte de fleste instansene seg positive til at tilståelse skulle gis større betydning ved straffutmålingen. Barneombudet tilføyde at tilståelsesrabatt kan føre til at lovbrøyteren stimuleres til åpenhet og tilstår i den hensikt å gjøre opp for seg. Spesielt ungdom som tilstår i denne hensikt kan på den måten bidra til egen rehabilitering. Barneombudet pekte også på at tilståelsen kan føre til at den som tilstår for å gjøre opp for seg kan bli mer soningsmotivert, og av samme grunn kan søke å unngå å komme i samme situasjon igjen. Dette fordi tilståelsesrabatt medfører at lovbrøyteren får en viss innflytelse på egen straffeprosess.

---

¹⁵ Rt. 2005 s. 1235

3.3 Hensyn som taler mot tilståelsesrabatt

3.3.1 Faren for at uskyldige erkjenner straffansvar

Dette mothensynet ble trukket frem av arbeidsgruppen. Dersom tilståelsesrabatt kan føre til at uskyldige tilstår og dermed blir uskyldig dømt, er dette svært alvorlig. Det kan tenkes at en uskyldig tilstår fordi han er redd for å bli dømt uansett, og da ikke tar sjansen på å risikere strengere straff enn hva han vil få om han tilstår. Selv om en mistenkt tilstår vil politiet likevel måtte etterforske saken, og på denne måten kontrollere om bevisene støtter opp under tilståelsen. På denne måten vil ikke en tilståelse alene være nok til domfellelse. Det vil imidlertid kanskje kunne være en fare for at etterforskningen blir mer ensidig dersom en person tilstår på et tidlig tidspunkt. Dette tar arbeidsgruppen ikke opp. Arbeidsgruppen nøyer seg med å konstatere at det hører med til sjeldenhetene at en person uriktig tilstår å ha begått en straffbar handling, og at dette trolig ikke vil bli et større problem etter innføringen av straffeloven § 59 annet ledd.

I forhold til risikoen for at uskyldige vil tilstå, og på bakgrunn av dette kan bli feilaktig dømt, var departementet enig i at risikoen for dette er liten. Justisdepartementet understreket imidlertid at selv om risikoen er liten, så er det svært alvorlig dersom dette skulle skje. Selv om tilståelsen ikke alene er nok til å få mistenkte dømt, understreket departementet at en uriktig tilståelse likevel øker risikoen for at personen blir feilaktig dømt.

3.3.2 Frykt for at straffenivået ville bli senket

Dette mothensynet pekte arbeidsgruppen på i Ot.prp.nr.81 (1999-2000). Frykten for at straffenivået senkes som et resultat av regelen om tilståelsesrabatt, vil kunne gjøre seg gjeldende i alle typer saker. Spesielt i saker hvor sterke allmennpreventive og individualpreventive hensyn tilsier at personen dømmes strengt, vil det være uheldig om dette skulle skje. Arbeidsgruppen vektla imidlertid at det bare er i tilståelsessakene hvor straffenivået vil bli senket, og ikke generelt.

I forhold til frykten for at straffenivået kunne bli senket, påpekte også departementet at dette kun ville gjelde i tilståelsessakene. Videre vil det heller ikke være slik at tilståelse alltid skal føre til lavere straff. Hvor stor betydning tilståelsen skal ha i det enkelte tilfellet beror på rettens konkrete helhetsvurdering. Dessuten mente departementet at straffesakens behandlingstid ville innvirke på straffens preventive virkning. Jo kortere tid det går fra lovbruddet begås til staffen idømmes, desto større preventiv virkning har straffen. For vinningskriminelle gjengangere, mente departementet at momentet om at straffenivået kunne bli senket, ville motvirkes ved at straffenivået for denne type lovbrudd var på vei opp.

3.3.3 Hensynet til at straffutmålingen er en skjønnsmessig prosess

Noen høringsinstanser var skeptiske til arbeidsgruppens forslag om å gi tilståelser større vekt ved straffutmålingen. De høringsinstansene som gikk imot forslaget var skeptiske først og fremst fordi de mente at straffutmåling burde fortsette å være en skjønnsmessig prosess. De hadde derfor betenkeligheter mot å lovfeste betydningen av ett av mange straffutmålingsmomenter.

3.3.4 Hensynet til straffens preventive virkning

Noen høringsinstanser fremhevet også at lovfestningen av tilståelsesrabatt kunne svekke straffens preventive virkning. I tillegg ble det fremhevet at en slik lovfestning av tilståelsens betydning, kan føre til at enkelte lovbrutere vil innkalkulere en kortere straff i beslutningen om de skal begå lovbruddet eller ikke.

3.4 Sammenfatning av hensynene bak regelen

3.4.1 Avveining av hensynene

Etter en avveining, fant arbeidsgruppen at hensynene som talte for å vektlegge tilståelse ytterligere ved straffutmålingen, veide tyngre enn mothensynene. Arbeidsgruppen mente derfor at straffeloven § 59 burde endres slik at man fikk inntatt en bestemmelse om tilståelsesrabatt.

Departementet understreket at problemstillingen om det burde legges større vekt på tilståelser ved straffutmålingen, var et kriminalpolitisk spørsmål hvor hensynene for og i mot ville være avgjørende. Departementet viste til arbeidsgruppens proargumenter, og understreket viktigheten av at sakene kan oppklares enklere dersom tiltalte tilstår, og at dette også fører til mindre belastning for fornærmede. Justisdepartementet mente videre at rabatt for tilståelse under straffutmålingen, vil lede til at flere saker blir oppklart. Etter en avveining av hensynene, fant departementet at det burde legges større vekt på tilståelse ved straffutmålingen.

Justiskomiteen merket seg mothensynene som gjorde seg gjeldende. Etter en avveining, fant et flertall i komiteen at disse motargumentene ikke var sterke nok til å oppveie hensynene som tilsa økt vektlegging av tilståelse.

3.4.2 Behovet for lovfesting av straffeutmålingsmomentet

Når departementet skulle ta stilling til om straffeloven § 59 burde endes, slik arbeidsgruppen mente, så man først på hvilken vekt tilståelser hadde ved straffutmålingen før lovforslaget ble fremmet. Departementet tok utgangspunkt i Høyesteretts dommer fra 1990 og frem til tidspunktet for vurderingen av arbeidsgruppens forslag. Departementet konkluderte med at det bare fantes sjeldne eksempler på at tilståelse var uttrykkelig vektlagt ved straffutmålingen i disse dommene.

Den neste problemstillingen departementet tok opp var om endringen til å tillegge tilståelsesrabatt større vekt burde gjøres via lov, eller gjennom rettspraksis.

Justisdepartementet viste til at Høyesterett forut for arbeidsgruppens forslag hadde kommet med uttalelser om å tillegge tilståelser større betydning ved straffutmålingen. I forhold til dette viste departementet til at flere av høringsinstansene var skeptiske til å lovfeste tilståelsens betydning i forhold straffutmålingen. Spesielt gikk noen av høringsinstansenes motargumenter ut på at det ville være uhensiktsmessig å lovfeste ett av mange straffutmålingsmomenter. I tillegg viste enkelte av høringsinstansene til at straffutmåling er en skjønnsmessig prosess, og de var skeptiske til en endring i dette. Til tross for dette kom Justisdepartementet frem til at behovet for nærmere lovregulering av tilståelsesrabatt var så stort at fordelene ved lovendringen oversteg ulempene.

4 Uforbeholden tilståelse som straffutmålingsmoment

4.1 Uforbeholden tilståelse

Uttrykket ”uforbeholden tilståelse” skal forstås på samme måte som i straffeprosessloven § 248 om tilståelsesdom. Dette fremgår av forarbeidene.¹⁶ Når det i lovteksten til strl § 59 annet ledd står at tilståelsen må være uforbeholden betyr dette at tilståelsen ikke kan inneholde noen som helst form for forbehold. Dersom tilståelsen inneholder forbehold, betyr ikke det at strafferabatt ikke kan gis. Men strafferabatt må da gis etter ulovfestede straffutmålingsprinsipper og ikke etter straffeloven § 59 annet ledd.

Etter straffeprosessloven § 248 må den uforbeholdne tilståelsen avgis i retten. Det holder ikke at det er avgitt uforbeholden tilståelse i politiavhør. Tilståelsen må omfatte så vel de subjektive som de objektive delene av straffebudet. At dette også gjelder for en uforbeholden tilståelse etter straffeloven § 59 annet ledd, fremgår av Rt. 2005 s. 559.

Det er viktig å nevne at selv om uttrykket ”uforbeholden tilståelse” i straffeloven § 59 har samme juridiske innhold som i regelen som tilståelsesdom etter straffeprosessloven § 248, betyr ikke dette at strafferabatt etter strl § 59 annet ledd er forbeholdt tilståelsesdommer. Strafferabatt etter strl § 59 kan gis uansett hvilket straffebud det dreier seg om og hvor grov overtredelsen er.

---

¹⁶ Jfr. Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 44 første spalte

4.2 Sammenhengen med strpl § 248

At saken pådømmes som en tilståelsesdom i tingretten etter straffeprosessloven § 248, innebærer en forenklet behandling av saken. Ved tilståelsesdom i tingretten kreves det ikke at det er utferdiget tiltalebeslutning. Isteden holdes det et rettsmøte der kun én dommer møter. Påtalemyndigheten trenger ikke å møte, og tiltalte trenger ikke å ha forsvarer. Dersom det er spørsmål om å idømme fengsel i mer enn 6 måneder, er imidlertid hovedregelen at siktede skal ha forsvarer, jfr. straffeprosessloven § 99. Rettsmøtet er vesentlig kortere enn en hovedforhandling, og det føres ikke vitner.

Siktede må forklare seg om hendelsesforløpet på en slik måte at det fremgår av forklaringen at vilkårene for straff foreligger. Dersom siktede hevder at nødverge eller nødrett foreligger som straffrihetsgrunn, er tilståelsen ikke uforbeholden. Hvis siktede hevder at skyldkravet som kreves etter det aktuelle straffebudet ikke forelå, er heller ikke tilståelsen uforbeholden. Siktede hevder for eksempel at han var uaktsom der straffebudet krever forsett. Etter straffeprosessloven § 248 kan saken behandles som en tilståelsessak i tingretten dersom den siktede avgir en uforbeholden tilståelse. I tillegg til at siktede må ha avgitt en uforbeholden tilståelse, er det også andre vilkår som må være oppfylt. Disse ytterligere vilkårene er at det dreier seg om en handling som ikke kan medføre straff av fengsel i mer enn 10 år, at påtalemyndigheten begjærer at saken skal gå som tilståelsesdom og at siktede samtykker til dette. Videre vilkår er at tilståelsen styrkes av de øvrige opplysningene i saken, og at retten finner det ubetenkelig at saken blir pådømt som tilståelsesdom.

4.3 Tilståelsens vekt

4.3.1 Lovforarbeidene

I Ot.prp.nr.81 (1999-2000) presiserte departementet at det ikke automatisk skal gis rabatt for tilståelse ved straffutmålingen. Det vil være opp til retten å vurdere hvorvidt slik rabatt skal gis i det enkelte tilfellet. Arbeidsgruppen mente at viktige momenter ved denne vurderingen ville være hvilken betydning tilståelsen har hatt for fornærmedes situasjon, og hvor stor prosessøkonomisk gevinst den har medført. Departementet pekte på at det alltid skal tas i betraktning at tiltalte har tilstått, men at det vil være opp til retten å avgjøre hvilken betydning dette skal ha i den enkelte sak. Videre presiserte departementet at straffen skal fastsettes etter en konkret helhetsvurdering i den enkelte sak.

Lovteksten inneholder ingen bestemmelse om hvor stor rabatten for en uforbeholden tilståelse skal være. Dette ble imidlertid tatt opp i forarbeidene. Arbeidsgruppen ønsket å angi et normalnivå i forarbeidene, satt til en tredjedel av den straffen som ville blitt utmålt uten tilståelsen. Departementet gikk imidlertid imot dette, og ønsket ikke å angi noe normalnivå.

Arbeidsgruppen mente at straffen i visse tilfeller burde kunne settes helt ned til halvparten av den straffen som ville blitt utmålt uten tilståelsen. Departementet stilte seg tvilende til dette. Likevel understreket departementet at det er viktig at rabatten blir så stor at den vil føre til at antallet tilståelser vil øke. Et av formålene bak lovendringen var nettopp at det skulle bli større forskjell på straffutmålingen avhengig av om tiltalte hadde avgitt en uforbeholden tilståelse eller ikke. Departementet uttalte på den annen side at det er viktig å passe på at rabatten ikke blir så stor at den vil kunne føre til et uakseptabelt stort antall uriktige tilståelser.

Flertallet i Justiskomiteen understreket i forarbeidene at en tilståelse ikke automatisk vil føre til en straffereduksjon. Komiteen uttalte at retten i de konkrete tilfellene må vurdere om tilståelsen skal ha betydning, og eventuelt hvor stor betydning den skal tillegges. Om

straffen i unntakstilfeller kan settes til halvparten av det straffen ville blitt uten tilståelsen, stilte komiteen seg svært tvilende til.

4.3.2 Innholdet i tilståelsen

I straffeloven § 59 annet ledd står det ikke noe om hva den uforbeholdne tilståelsen skal inneholde av informasjon. Heller ikke i forarbeidene til straffeloven § 59 annet ledd står det noe om dette. Den uforbeholdne tilståelsens innhold vil ha betydning for hvilken vekt tilståelsen blir tillagt i den enkelte sak. Rt. 2003 s. 118 illustrerer dette. To personer ble i tingretten dømt til fengsel i 3 år for erverv og oppbevaring av ca. 88 gram heroin. De to tiltalte anket dommen til lagmannsretten. Anken ble under dissens forkastet. De tiltalte anket deretter kjennelsen inn for Høyesterett. Anken gjaldt straffutmålingen.

Begge de tiltalte hevdet at tilståelsen måtte tillegges vekt ved straffutmålingen. For den ene av de to tiltalte uttalte Høyesterett at hans tilståelse ikke kunne tillegges særlig betydning. Dette fordi han ”ble pågrepet med heroinen, og i en slik situasjon er tilståelsen ikke mye verd”.¹⁷ Sitatet viser at retten ikke alltid trenger å legge stor vekt på tilståelsen, og at det er opp til retten etter en skjønnsmessig helhetsvurdering å avgjøre hvor stor vekt tilståelsen skal ha i den enkelte sak. Sitatet viser også at Høyesterett, i denne saken, valgte å legge liten vekt på tilståelsen for tiltalte, da den kom etter at hun var blitt pågrepet. Tilståelsen tilførte ingen nye opplysninger. Høyesterett forkastet ankene, og straffen på fengsel i 3 år ble stående. Kjennelsen ble avsagt under dissens 4-1. Dissensen gjaldt ikke anvendelsen av straffeloven § 59 annet ledd.

Dersom tilståelsen i denne saken hadde bidratt med nye opplysninger, ville den trolig ha blitt tillagt større vekt. Dette fordi den da antagelig hadde medført en forenkling av etterforskningen. Tilståelsen hadde i så fall ivarett det prosessøkonomiske hensynet.

En dom som trekker i en annen retning er Rt. 2005 s. 314. Dommen er nærmere omtalt

---

¹⁷ Rt. 2003 s. 118 avsnitt 10.

nedenfor i punkt 4.3.4. I denne dommen oppdaget tollvesenet narkotikaen. Høyesterett uttalte i denne saken at det ikke er uvanlig at tilståelsen kommer etter at narkotikaen er oppdaget. Høyesterett la vekt på at tilståelsen bidro til å avklare spørsmålet om subjektiv skyld. I denne dommen ble tilståelsen vektlagt selv om den kom etter at personen var blitt pågrepet med narkotikaen på seg. Denne dommen er nyere enn Rt. 2003 s. 118. Dette tilsier at Rt. 2005 s. 314 bør tillegges større vekt enn Rt. 2003 s. 118. Trolig er Rt. 2005 s. 314 også den av dommene som er mest i samsvar med formålet bak straffeloven § 59 annet ledd. Bakgrunnen for vedtakelsen av denne bestemmelsen var ønsket om en hurtigere staffesaksavvikling. Vet at tilståelsen tillegges vekt selv om gjerningsmannen blir pågrepet med narkotikaen på seg, vil tilståelsen være tid - og ressursbesparende. Dette vil være med på å motvirke at saksbehandlingstiden for straffesaker blir for lang.

4.3.3 Tilståelse som er viktig av hensyn til fornærmede

I mange sedelighetssaker er hensynet til fornærmede vektlagt i rettspraksis. Som illustrasjon på dette, har jeg valgt ut to dommer. Et eksempel er inntatt i Rt. 2005 s. 544. Denne dommen gjaldt straffutmåling i en sedelighetssak. Tiltalte ble dømt for to tilfeller av seksuell omgang med en jente på 6 år, som han også fotograferte. Domfellelsen gjaldt i tillegg besittelse av barnepornografi. Lagmannsretten satt straffen til ubetinget fengsel i 1 år og 6 måneder. Dommen ble avsagt under dissens.

Domfelte anket til Høyesterett over straffutmålingen. Høyesterett uttalte at allmennpreventive hensyn gjør det nødvendig å reagere strengt overfor seksuallovbrudd mot barn. Høyesterett mente det var skjerpene at handlingene overfor niesen utgjorde et grovt tillitsbrudd overfor barnet og hennes foreldre. Ytterligere et skjerpene moment ved straffutmålingen var fotograferingen av overgrepene mot jenta. Høyesterett uttalte at overgrepene mot niesen og besittelsen av barnepornografi i utgangspunktet ville føre til en fengselsstraff i 2 år. Tiltalte hadde imidlertid avgitt en uforbeholden tilståelse. Tilståelsen som gjaldt overgrepene mot niesen ble gitt på et tidlig tidspunkt under etterforskningen. Høyesterett uttalte at det særlig ved sedelighetsforbrytelser har ”stor betydning at overgriperen erkjenner skyld, slik at fornærmede slipper ekstra belastning under

etterforskning og domstolsbehandling”.¹⁸ Sitatet viser hvordan Høyesterett vektlegger hensynet til fornærmede i sedelighetsaker. Det er viktig å skåne offeret mot en ytterligere belastning etter et overgrep, dersom dette er mulig. Høyesterett mente videre at tiltaltes uforbeholdne tilståelse i forhold til barnepornografien omfattet forhold som uten tilståelsen ikke fullt ut ville blitt avdekket, da en del av bildene var blitt destruert. På bakgrunn av dette mente Høyesterett at tilståelsen måtte medføre en reduksjon i fengselsstraffen med 6 måneder. Da det var gått 4 år siden overgrepene mot niesen skjedde, reduserte Høyesterett straffen ytterligere, slik at straffen ble satt til fengsel i 1 år og 3 måneder.

Rt. 2001 s. 1354 illustrerer også hvordan Høyesterett legger vekt på hensynet til fornærmede.¹⁹ En 26 år gammel mann ble i herredsretten dømt til fengsel i 1 år for samleie med en 13 år gammel jente. 10 måneder av straffen ble gjort betinget med en prøvetid på 2 år. Påtalemyndigheten anket over straffutmålingen. Lagmannsretten satt straffen til fengsel i 1 år. Dommen ble avsagt under dissens. Domfelte anket til Høyesterett over straffutmålingen.

Fornærmede manglet 4 ½ måneder på å være 14 år. Minstestrafen for den straffbare handlingen var 1 år, da forholdet skjedde. Høyesterett la vekt på at ”domfelte umiddelbart erkjente forholdet og innrømmet straffeskyld, da han ble avhørt av politiet. Den fornærmede blir i saker av denne art regelmessig påført en betydelig ekstra belastning dersom det under straffesaken er uvisst om hun blir trodd. Ved at domfelte straks tilstod, ble fornærmede i vår sak spart for dette”.²⁰ Straffen ble enstemmig satt til fengsel i 1 år. Av straffen ble 6 måneder gjort betinget med en prøvetid på 2 år.

---

¹⁸ Rt. 2005 s. 544 avsnitt 16.

¹⁹ Det straffbare forholdet skjedde før lovendringen, men dette har ikke betydning for dommen som illustrasjon på hvordan Høyesterett legger vekt på hensynet til fornærmede.

²⁰ Rt. 2001 s. 1354 på side 1355.

4.3.4 Tidspunktet for avgivelse av tilståelse

Tidspunktet den uforbeholdne tilståelsen er avgitt på, vil ha betydning for hvor stor vekt retten tillegger den, og dermed hvor stor rabatt som vil bli gitt ved straffutmålingen. En dom som illustrerer dette er inntatt i Rt. 2005 s. 314.

To personer var tiltalt for narkotikalovbrudd etter straffeloven § 162 første og annet ledd, og ble i tingretten dømt til fengsel i 6 år. Etter anke til lagmannsretten ble straffen satt ned til 3 år for den ene av de tiltalte, mens tingrettens dom ble stående for den andre av de to. Anken til Høyesterett gjaldt straffutmåling for begge de to personene. Høyesterett uttalte at passende straff i denne saken ville være 7 år, eller litt i underkant av dette, før det ble tatt hensyn til tilståelsen. Tollvesenet oppdaget narkotikaen, og tilståelsen bidro således ikke til å avdekke opplysninger om eksakt kvantum og styrkegrad.

Høyesterett uttalte i forbindelse med dette at narkotikasaker ofte blir oppklart ved at det blir funnet narkotika. Det er derfor ikke spesielt at tilståelsen i slike saker kommer etter at forholdet er oppdaget. Høyesterett la imidlertid vekt på at tilståelsen i narkotikasaker vil være viktig i forhold til spørsmålet om subjektiv skyld. Ofte vil det kunne reises tvil om hva personen kjente til, og da hadde forsett for, i forhold til plassering av narkotikaen, type stoff, mengde, kvalitet og eventuelt videresalg av stoffet. Tilståelsen omfattet opplysninger om hvilke typer stoff det var.

Høyesterett la vekt på at i forhold til skyldbedømmelse i narkotikasaker vil tilståelsen være viktig for bevisvurderingen. Videre la Høyesterett vekt på tilståelsesrabattens prosessøkonomiske side. Det er viktig at tiltalte får rabatt for tilståelse, slik at han motiveres til å tilstå. Dersom tiltalte ikke får rabatt for tilståelse, mente Høyesterett at han i stedet vil kunne satse på selv den minste, eller til og med rent teoretiske, sjanse for å bli frikjent. Høyesterett uttalte også at det var av en viss vekt at personen stod ved det han hadde gjort, og på denne måten ga et grunnlag for en reaksjon fra samfunnet og førte til at han for sin egen del kunne komme seg videre.

Denne dommen viser at tilståelsen tillegges vekt og fører til en reduksjon i straffen, selv

om tilståelsen kommer etter at narkotikalovbruddet er oppdaget, og til tross for at tilståelsen i denne saken ikke bidro med opplysninger om kvantum. Dette er i samsvar med ordlyden i lovteksten, der det ikke kreves at tilståelsen skal bidra til å avdekke lovbruddet, eller til å fremskaffe nye opplysninger rundt dette. Tilståelsens betydning i forhold til tiltaltes skyld, kan få betydning også i andre saker enn ved narkotikalovbrudd. I mange saker vil det være vanskelig å bevise tiltaltes forsett, da dette er en vurdering av tiltaltes subjektive tilsiktelse. Tiltaltes tilståelse vil derfor ha relevans i mange saker. Dommen kan på denne måten få en mer generell vekt, i forhold til tilståelsens betydning for skyldspørsmålet. Dommens betydning for senere saker, vil bero på om den blir fulgt opp i senere rettspraksis.

Hvor stor rabatten ville blitt dersom tiltaltes tilståelse også hadde omfattet kvantum, blir ikke tatt opp i dommen. Kvantum vil ha betydning for straffens lengde, og det vil da være nærliggende at tilståelser om kvantum vil ha betydning for straffutmålingen. Dersom tiltaltes tilståelse omfatter narkotikaens kvantum, vil det ikke kunne trekkes i tvil om tiltalte hadde forsett i forhold til størrelsen på narkotikapartiet. Spesielt vil dette kunne være et poeng dersom kvantum så vidt faller inn under grov narkotikaforbrytelse. På den annen side vil det være lett å fastslå hvor stort kvantumet er, og i en del tilfeller vil det ikke være tvilsomt at forsettet omfatter hele det fastslåtte kvantum. Likevel vil det være praktisk viktig dersom siktedes tilståelse omfatter kvantum, istedenfor at siktede forsøker å hevde at han trodde kvantumet var mindre enn det egentlig var.

4.3.5 Tilståelse som er nødvendig for domfellelse

I enkelte saker kan det være vanskelig å skaffe bevis som holder til en domfellelse av gjerningsmannen. I slike saker kan en domfellelse være avhengig av en uforbeholden tilståelse. Spesielt i sedelighetsaker kan det hende at bevisene alene ikke holder til domfellelse. Et eksempel fra rettspraksis er Rt. 2005 s. 663. Siktede ble i lagmannsretten dømt til samfunnsstraff i 360 timer for samleie med en kvinne som var ute av stand til å motsette seg handlingen fordi hun sov. Påtalemyndigheten anket til Høyesterett over straffutmålingen. Høyesterett uttalte at det måtte tas hensyn til at siktede ”avga en uforbeholden tilståelse i et saksforhold der bevisbedømmelsen ellers kunne ha voldt

problemer”.²¹ Selv om den uforbeholdne tilståelsen førte til at samfunnsstraff i prinsippet kunne idømmes, mente Høyesterett at straffverdigheten var for stor. Straffen ble satt til fengsel i 2 år, hvorav 90 dager skulle fullbyrdes, og resten av straffen ble gjort betinget. Dommen er avsagt under dissens 3-2. Dissensen gikk ikke på anvendelsen av straffeloven § 59 annet ledd.

Et annet eksempel er Rt. 2005 s. 544. Saksforholdet er gjengitt i punkt 4.3.3. Her var tiltaltes tilståelse nødvendig for domfellelse for besittelse av barnepornografi, da en del av dette materialet var destruert.

4.3.6 Tilståelse som kommer før siktede vet om politiet har nok bevis

I enkelte tilfeller vet siktede hva politiet har kjennskap til i forhold til den kriminelle handlingen. For eksempel blir siktede pågrepet med narkotikaen på seg. Et eksempel fra rettspraksis på dette er inntatt i Rt. 2003 s. 118. Saksforholdet er nevnt ovenfor i punkt 4.3.2.

I andre tilfeller blir siktede pågrepet uten at han kjenner til hvor mye politiet vet om lovbruddet. Rt. 2004 s. 759 illustrerer dette. Saken gjaldt i hovedsak erverv av 8,2 kg hasj, samt omsetning av deler av dette. I tillegg gjaldt saken brudd på våpenloven, samt tyveri og heleri. Tiltalte ble i tingretten dømt til fengsel i 3 år. Domfelte anket over straffutmålingen. Etter at lagmannsretten forkastet anken, anket domfelte videre til Høyesterett.

Siktede hadde fått en annen person til å frakte deler av paritet fra Oslo til Stavanger. Denne personen ble pågrepet med stoffet på seg underveis. Høyesterett uttalte at da siktede tilstod, måtte han ha forstått at transportøren var blitt pågrepet og at politiet hadde tatt hånd om hasjen. Høyesterett fant at i ettertid virket det som om saken mot siktede stod så strekt at han hadde blitt domfelt uavhengig av tilståelsen. Likevel var det ikke opplagt at siktede kunne vite dette. Høyesterett uttalte at siktede ikke kjente til ”kva transportøren hadde forklara, og han kunne ikkje vite kva kunnskapar politiet hadde elles. I ein slik situasjon må

---

²¹ Rt. 2005 s. 663 avsnitt 11.

ei atterhaldslaus tilståing ha vekt, sjølv om den sikta er klar over at det *kan* vere slik at politiet har fellande prov”.²²

I tillegg til den uforbeholdne tilståelsen la Høyesterett også noe vekt på at siktede hadde forklart seg slik om de andre straffbare forholdene han hadde begått, at saken kunne behandles som en tilståelsesdom i tingretten. Samlet sett medførte dette et fradrag i straffen på 6 måneder. Straffen ble satt til fengsel i 2 år og 6 måneder.

4.3.7 Tilståelse som omfatter forhold utover det politiet kjente til

Hva tilståelsen eventuelt tilfører av ny informasjon, vil kunne ha betydning for tilståelsens vekt. Rt. 2002 s. 1591 gjaldt straffutmåling for oppbevaring og salg av en større mengde narkotika. Forholdet skjedde før lovendringen, men fordi lovendringen var til gunst for siktede, ble det lagt vekt på tilståelsen likevel, jfr. straffeloven § 3. Tiltalte ble i forhørsretten dømt til fengsel i 2 år og 3 måneder. Domfelte anket til lagmannsretten over straffutmålingen. Lagmannsretten forkastet anken. Domfelte anket videre til Høyesterett over straffutmålingen. Tiltalte var blitt pågrepet etter en razzia, hvor politiet beslagla ca. 188 gram amfetaminholdig stoffblanding, 92 ecstasytabletter og 37 000 kroner. Tiltalte tilstod i første avhør at han siden sommeren 1998 hadde oppbevart og solgt ca. 1 kg amfetamin og ca. 1000 ecstasytabletter. I løpet av flere avhør navnga han til sammen fire kjøpere. Denne bistanden utover tilståelsen, ble imidlertid tillagt begrenset vekt under straffutmålingen, da tiltalte under rettssaken mot disse personene ble nølende og hevdet at han ikke husket.

Høyesterett uttalte at en tilståelse som bare hadde omfattet beslaget, ikke ville ha ført til noen særlig innvirkning på straffen. Videre uttalte Høyesterett at det først og fremst er ”de forhold som politiet ikke kjente til som gjør utslag her”.²³ Sitatet viser at Høyesterett la stor vekt på den delen av tilståelsen som omfattet oppbevaring og salg av narkotika som før tilståelsen var ukjent for politiet. Høyesterett la også vekt på at tilståelsen kom tidlig, og på

---

²² Rt. 2004 s. 759 avsnitt 19.

²³ Rt. 2002 s. 1591 på side 1593.

denne måten forenklet saksbehandlingen. Høyesterett mente at straffen for dette kvantum narkotika normalt ville blitt satt til fengsel i ca.3 år og 6 måneder. Lagmannsretten hadde fastsatt straffen til 2 år og 3 måneder, og Høyesterett mente etter dette at tilståelsen hadde ført til en betydelig rabatt. Anken ble således forkastet.

4.3.8 Tilståelse når gjerningsmannen selv melder fra om et straffbart forhold

I enkelte tilfeller kan tilståelsen komme før politiet har mistanke om at det foreligger et straffbart forhold. I slike tilfeller er det gjerningsmannen selv som varsler politiet om lovbruddene, og som på denne måten avdekker forholdet.

Et eksempel på at gjerningsmannen selv avdekket forholdet er en dom avsagt av Høyesterett 11. oktober 2005²⁴. Saken gjaldt seksuell omgang med to 10 år gamle gutter som tiltalte var støttekontakt for. Det dreide seg om gjentatte tilfeller, hvorav ett tilfelle var likestilt med samleie. Straffen ble satt til fengsel i 2 år og 3 måneder ved behandling i lagmannsretten. Tiltalte anket til Høyesterett over straffutmålingen.

Høyesterett mente at passende straff ville vært 3 år og 3 måneder, før det ble tatt hensyn til tilståelsen. Tiltalte ga en uforbeholden tilståelse om de straffbare forholdene, med unntak av handlingen som ble sidestilt med samleie. Det at tiltalte ikke tilstod alle handlingene, svekket verdien av den samlede tilståelsen. På den andre siden la Høyesterett vekt på at det var gjerningsmannen selv som hadde avdekket forholdet. På denne måten bidro siktede til at det straffbare forholdet ble avsluttet. Dette aspektet utover den rene skylderkjennelse, mente Høyesterett var så ekstraordinært at det ble gitt en ytterligere strafferabatt, i tillegg til rabatten som ble gitt for tilståelsen. De reelle hensyn Høyesterett i den forbindelse la spesielt vekt på, var at seksuelle overgrep mot barn er vanskelig å oppdage, og at de kan pågå over lang tid.

Fordi tiltalte ikke erkjente straffeskyld for handling likestilt med samleie, hadde Høyesterett ikke anledning til å gå under minstestrafen på 2 år og 1 måned. På bakgrunn

---

²⁴ Rt. 2005 s. 1235

av dette mente Høyesterett at tilståelsen og avdekningen av forholdet burde føre til en deldom. Ved straffutmålingen ble det også i en viss grad tatt hensyn til at saken var blitt noe gammel. Høyesterett fastsatte straffen til fengsel i 2 år og 3 måneder, hvorav 6 måneder ble gjort betinget.

4.3.9 Tilståelse som omfatter deler av det straffbare forholdet

Enkelte saker kan omfatte flere straffbare forhold, eller flere liknende hendelser som regnes som ett fortsatt forhold. I slike tilfeller kan det tenkes at siktedes tilståelse ikke omfatter hele det straffbare forholdet. Et eksempel på et fortsatt forhold kan være seksuelle overgrep som har pågått over tid, og mot samme person. Også i andre type saker kan det tenkes at tilståelsen ikke omfatter hele det straffbare forholdet. Praktisk kan det tenkes at tiltaltes tilståelse bare omfatter deler av et parti innsmuglet narkotika.

Et eksempel på at tilståelsen bare omfattet en del av det straffbare forholdet er Rt. 2003 s. 118. Saksforholdet er gjengitt ovenfor i punkt 4.3.2. Tiltalte nummer to tilstod ansvar for 65 av 88 gram heroin. Høyesterett la liten vekt på denne tilståelsen fordi den ikke omfattet hele det straffbare forholdet. Et annet eksempel på at tilståelsen bare omfatter deler av det straffbare forholdet er dommen avsagt av Høyesterett 11. oktober 2005²⁵, som det er referert til ovenfor i punkt 4.3.8. Tiltalte avga en uforbeholden tilståelse i forhold til seksuell omgang med to gutter, med unntak av et tilfelle likestilt med samleie.

4.3.10 Tilståelse etter å ha blitt konfrontert med bevis

I mange saker er det slik at tilståelsen kommer først etter at tiltalte har blitt konfrontert med bevis som politiet sitter inne med. Et eksempel på dette er Rt. 2005 s. 559, som er omtalt ovenfor i punkt 4.2.2. Tiltalte tilstod her først etter å ha blitt konfrontert med tekstmeldinger han hadde sendt til fornærmede.

Et annet eksempel er kjennelsen inntatt i Rt. 2002 s. 993. Dette er den såkalte

---

²⁵ Rt. 2005 s. 1235

”Baneheiasaken”. Den ene av de to tiltalte ble i byretten dømt til fengsel i 17 år for forsettlig drap under særdeles skjerpene omstendigheter, på en 8 år gammel jente, samt voldtekt av henne, og medvirkning til voldtekt både av denne jenta og en 10 år gammel jente. Drapet ble begått for å skjule voldtektene, og på denne måten å søke å unndra seg straff for dette straffbare forholdet. Både tiltalte og påtalemyndigheten anket over straffutmålingen. Lagmannsretten økte, under dissens, straffen til fengsel i 19 år. Tiltalte anket over straffutmålingen til Høyesterett.

Høyesterett fant at forbrytelsene som tiltalte ble dømt for i tingretten og lagmannsretten i utgangspunktet ville føre til straff av fengsel i 21 år. Tiltaltes tilståelse og medvirkning til oppklaring av saken mot den andre av de to tiltalte var imidlertid straffereducerende momenter, som måtte tillegges vekt. Spørsmålet ble således hvilken nedsettelse av straffen dette skulle føre til. Høyesterett uttalte i forhold til spørsmålet om hvilken vekt den uforbeholdne tilståelsen skulle tillegges, at dette ”vil måtte bero på de konkrete omstendighetene i saken. Blant annet vil tidspunktet for tilståelsen og hvilke bevis som da foreligger og som domfelte er kjent med, ha betydning.”²⁶ Domfelte hadde tilstått de faktiske forholdene i saken, med unntak av hans egne seksuelle overgrep. Tilståelsen ble avgitt 4 måneder etter at forbrytelsene var begått, og etter at han var kjent med at han var under sterk mistanke. Tilståelsen kom etter at han visste at politiet etter åstedundersøkelse, hadde funnet biologisk materiale samsvarende med hans DNA-profil. Politiet hadde på det tidspunktet gjort han kjent med at de var sikre på at han var en av gjerningsmennene. Domfelte ble også forklart hvilke fordeler han eventuelt kunne få, dersom han valgte å legge kortene på bordet.

Høyesterett mente at vekten av tilståelsen i denne saken ble vesentlig begrenset av at tilståelsen ble fremsatt etter at siktede var konfrontert med bevisene. Høyesterett så at siktede på dette tidspunktet hadde en sterk egeninteresse i å trekke inn den andre

---

²⁶ Rt. 2002 s. 993 på side 995.

gjerningsmannen, ved å legge noe av ansvaret for handlingene over på han. Siktetes forklaringer var på den andre siden nødvendige for å kunne domfelle tiltalte nummer to. Den uforbeholdne tilståelsen og forklaringene som førte til at saken for den andre av de to gjerningsmennene ble oppklart, ble tillagt samlet vekt. Høyesterett mente at fengsel i 19 år var passende. Anken ble således forkastet.

4.3.11 Tilbakekall eller endring av tilståelsen

Av og til blir en tilståelse trukket helt tilbake under etterforskningen eller i retten. Konsekvensen av dette kan bli at tilståelsen tillegges begrenset vekt, eller ikke tillegges vekt i det hele tatt.

Under etterforskning og domstolsbehandling hender det også at tilståelsen endres underveis. Et eksempel på dette er Rt. 2005 s. 593. Her var et av spørsmålene hvor stor vekt tilståelsen skulle tillegges. Siktede ble i tingretten dømt for befatning med ca. 600 gram heroin. Tiltalte hadde optrådt som kurer, da han på oppdrag fra en kamerat hentet heroin, og fraktet dette fra Hauketo til Oslo. Overfor politiet tilstod tiltalte med en gang at han hadde hatt befatning med heroin. Han endret imidlertid senere forklaringen på hvor han hadde hentet narkotikaen, og ville ikke gi informasjon om andre tiltalte. I tingretten erkjente tiltalte straffeskyld, men han var ikke villig til å forklare seg. Det ble utmålt en fellesstraff for dette narkotikalovbruddet og en tidligere betinget dom fra Bergen tingrett, som gjaldt erverv av ca. 8 gram hasj, samt bruk av hasj. Straffen ble satt til fengsel i 3 år. Påtalemyndigheten anket dommen over straffutmålingen. Lagmannsretten forkastet anken. Påtalemyndigheten anket til Høyesterett over straffutmålingen.

Ved straffutmålingen ble det tatt hensyn til at styrkegraden på stoffet var forholdsvis lav. I forhold til tilståelsens vekt mente førstvoterende at man i saken ikke kunne se bort fra tiltaltes tilståelse, men at tilståelsen likevel måtte tillegges en begrenset vekt i denne saken. Førstvoterende uttalte prinsipielt at dersom ”en tilståelse skal kunne tillegges vekt ved straffutmålingen, må den være uforbeholden, ha hatt betydning for oppklaring av saken

eller på annen måte ha medført en prosessøkonomisk gevinst”.²⁷ Sitatet viser at førstvoterende mener at det er tre typer tilståelse som skal tillegges vekt ved straffutmålingen. At tilståelsen tillegges vekt dersom den bidrar til oppklaring av saken, grenser til andre forklaringer, som er tatt opp nedenfor under kapittel 5. Dommen er avsagt under dissens 3-2. Dissensen gikk på tilståelsens betydning.

Annenvoterende var enig med førstvoterende om at tilståelsen ikke hadde noe særlig å si for oppklaringen av saken, eller hadde noen prosessøkonomisk gevinst av betydning. Likevel mente annenvoterende at tilståelsen skulle tillegges betydning. Det ble vist til Rt. 2005 s. 314. Annenvoterende mente at de momentene Høyesterett la vekt på i forhold til tilståelsen i denne dommen også hadde gyldighet for den foreliggende sak. Annenvoterende mente at straffen skulle settes til fengsel i 3 år og 6 måneder. Etter stemmeavgivningen ble straffen satt til fengsel i 4 år. Da dette er en dissensdom har den en mer begrenset betydning for kommende saker. Et avgjørende moment er om den blir fulgt opp i senere saker eller ikke.

I Rt. 2005 s. 314 la Høyesterett vekt på at tilståelsen var viktig for avklaringen av tiltaltes skyld. I denne saken ble tilståelsen tillagt betydning selv om den ikke bidro med nye opplysninger. I Rt. 2005 s. 593, som er avsagt etter Rt. 2005 s. 314, tillegges tilståelsen bare begrenset vekt. En betydelig forskjell på disse to dommene er at tilståelsen i Rt. 2005 s. 593 ikke var uforbeholden, da tiltale etter å ha endret sin opprinnelige tilståelse, ikke var villig til å forklare seg i tingretten.

4.3.12 Tilståelse etter avtale mellom siktede og påtalemyndigheten

Ved avhør blir siktede informert om hvilke fordeler samarbeid med politiet, og da spesielt en uforbeholden tilståelse, kan medføre for ham. I enkelte tilfeller kan det også avtales spesielt hvilke konkrete fordeler dette kan medføre i den pågående saken. I en kjennelse avsagt av Høyesterett 3. november 2005²⁸ var det inngått en avtale mellom siktede og

---

²⁷ Rt. 2005 s. 593 avsnitt 13.

²⁸ Rt. 2005 s. 1453

påtalemyndigheten.

En 27 år gammel mann var en av fire tiltalte. Han var tiltalt for kjøp, innførsel og salg av narkotika, samt brudd på straffeloven § 128 og våpenloven. Avtalen ble inngått under etterforskningen, og kom til uttrykk i en erklæring fra politiadvokaten til siktedes forsvarer. Erklæringen gikk ut på at påtalemyndigheten, under henvisning til et nærmere skissert faktum forut for oppstarten av politiforklaringen, ville fremsette en påstand om fengsel i 7 år. Det ble presisert at domstolen ville stå fritt i forhold til påtalemyndighetens påstand ved en fremtidig hovedforhandling. Det påtalemyndigheten ville oppnå ved avtalen var at siktede skulle avgi en uforbeholden tilståelse. Da påtalemyndigheten etter videre etterforskning oppdaget nye forhold, samt at narkotikabefatningen var mer omfattende enn det som tidligere var kommet frem, ble siktelsen utvidet. På bakgrunn av dette anså påtalemyndigheten seg ikke lenger bundet av erklæringen, og fremsatte påstand om fengsel i 9 år.

I tingretten ble straffen satt til fengsel i 7 år. Påtalemyndigheten anket dommen over straffutmålingen. I lagmannsretten ble straffen økt til fengsel i 9 år. Domfelte anket over straffutmålingen til Høyesterett. Høyesterett uttalte at når det fremsettes erklæringer av denne type, må to forhold presiseres. Høyesterett mente for det første at påtalemyndigheten må gjøre det klart for siktede at domstolene ikke er bundet av straffepåstanden. Dette forbeholdet er viktig for at siktede skal forstå rekkevidden av avtalen om straffepåstand. Videre er dette en viktig klargjøring i forhold til grensen mot plea bargaining, som ikke er en del av norsk rett. Høyesterett mente for det andre at det må klargjøres hvilke straffbare forhold erklæringen knytter seg til. I det foreliggende tilfellet var begge disse presiseringene foretatt.

Høyesterett kom til at uten tilståelsen ville fengselsstraffen i dette tilfellet ha ligget på ca. 15 år. Da det i denne saken forelå flere straffbare forhold, ble tilståelsen tillagt en noe ulik betydning for de forskjellige forholdene. Under straffutmålingen ble det også tatt hensyn til at dommen ble gitt som særskilt dom i forhold til en forutgående tingrettsdom, jfr.

straffeloven §§ 62 første ledd og 64 første ledd. Etter en konkret helhetsvurdering fant Høyesterett at passende straff ville være fengsel i 9 år. Anken ble således forkastet.

Kjennelsen illustrerer hvordan en eksplisitt avtale mellom påtalemyndigheten og siktede kan få frem en uforbeholden tilståelse. Dette grenser til plea bargain, som omtales nedenfor i kapittel 6.

4.4 Strafferabattens størrelse

4.4.1 Hvilken rabatt gis i praksis

Tilståelsen kan medføre straff under minstestrafen og til en mildere straffart, jf § 59 annet ledd annet punktum. Denne bestemmelsen gjaldt for øvrig også før lovendringen. Dette forekommer sjelden, og det er ikke eksempler på slike utslag i det undersøkte materialet. I HR-2004-558-A vurderte riktignok Høyesterett å gi samfunnsstraff i en narkotikasak med strafferamme på 10 år, selv om samfunnsstraff normalt ikke kan idømmes i saker med strafferamme over seks år, jf straffeloven § 28a. Det fremgår av dommen (avsnitt 14) at bestemmelsen i straffeloven § 59 annet ledd annet punktum om at straffen kan settes til en mildere straffart innebærer at det kan idømmes samfunnsstraff i grove narkotikasaker dersom det foreligger uforbeholden tilståelse, men i den aktuelle saken ble dette likevel ikke gjort.

Den praktiske anvendelsen av straffeloven § 59 annet ledd gjelder reduksjon av straffen innenfor den ordinære strafferammen. Karakteren av ”rabatten” kan være forskjellig. Det kan gis en mildere reaksjonsform enn det som ellers ville blitt idømt eller det kan gis en reduksjon av straffen innenfor samme reaksjonsform. Det kan gis reduksjon i fengselsstraffen, samfunnsstraff i stedet for ubetinget, lavere samfunnsstraff, betinget eller delvis betinget i stedet for ubetinget, bot i stedet for fengsel osv.

Størrelsen på rabatten var et tema i forkant av lovendringen. Det var rabattens størrelse ved redusert fengselsstraff som var i fokus. Straffereduksjon i form av en mildere reaksjonsform er det vanskeligere å kvantifisere.

Arbeidsgruppen foreslo at rabattens størrelse skulle bero på en konkret vurdering i den enkelte sak, men man mente at forarbeidene burde angi et ”normalnivå”. Etter arbeidsgruppens syn burde ”normalrabatten” utgjøre 1/3 av den straff som ville blitt ilagt uten tilståelse, mens retten i særlige tilfeller burde kunne gå ned mot halv straff. Noen

høringsinstanser støttet dette forslaget, mens andre gikk imot. Forslaget om å angi ”normalnivå” ble ikke fulgt. I Ot. prp nr 88 (1999-2000) pkt 6.3.3 heter det:

”Departementet er, som høringsinstansene, enig i at ”rabattens” størrelse bør bero på de konkrete omstendigheter i den enkelte sak, og slutter seg også til de retningslinjer som arbeidsgruppen gir for vurderingen. Etter departementets oppfatning er det imidlertid ikke grunn til å angi noe ”normalnivå” i forarbeidene – til det er variasjonsbredden mellom sakene for stor, jf Rt 2000 s. 31. En annen sak er at det gjennom praksis vil kunne danne seg ulike ”normalnivåer” innenfor de enkelte sakstyper.

Departementet stiller seg tvilende til om straffen i unntakstilfelle bør settes til halvparten av det som ellers ville blitt ilagt. Riktignok er det viktig at ”rabatten” er så stor at antallet tilståelser øker. Men samtidig bør man hindre at straffenivået blir for lavt – selv i tilståelsessaker. Blir ”rabatten” for stor vil det også kunne lede til uakseptabelt mange uriktige tilståelser.”

Justiskomiteén ga tilslutning til disse synspunktene, og det ble i tillegg presisert at man stilte seg ”høyst tvilende” til om straffen kunne nedsettes så mye som til halvparten av det som ellers ville blitt resultatet., jf Innst. O nr 45 (2000-2001).

4.4.2 Hvilken form for rabatt gis i praksis

Når det blir gitt tilståelsesrabatt, er den neste problemstillingen hvilken form for rabatt som gis. 73 % av de spurte tingrettsdommerne i Domstoladministrasjonens undersøkelse fra 2004 (nærmere omtalt i kapittel 7) oppgir at kortere fengselsstraff er vanligst. Men også samfunnsstraff i stedet for ubetinget fengsel eller betinget fengsel i stedet for ubetinget er vanlig å gi i første instans ved uforbeholdne tilståelser etter straffeloven § 59 annet ledd. Av 37 tilståelsessaker hvor rabatten var synliggjort, ble det i følge undersøkelsen ilagt kortere fengselsstraff i 24 av dem, mens det i 9 av sakene ble gitt betinget fengsel istedenfor ubetinget.

4.4.3 Størrelsen på rabatten som gis i praksis

DA's undersøkelse fra 2004 viser at det bare i svært få av dommene er konkretisert hvor stor reduksjon i fengselsstraffen tilståelsen har medført. Rabattens størrelse ligger i disse sakene i intervallet 15 – 33 %.

Det kan også vises til Rt. 2002 side 1591 hvor det var dissens om tilståelsesrabattens størrelse. Flertallet la vekt på signalene fra Justiskomiteén som nevnt ovenfor, hvor komiteen stilte seg "høyst tvilende" til om straffen i unntakstilfelle burde kunne settes til halvparten av det som ellers ville blitt resultatet.

5 Betydningen av forklaringer utover egen tilståelse

5.1 Lovforslag

Ved forberedelsen av den nye bestemmelsen i straffeloven § 59 annet ledd ble det drøftet om man også burde lovfeste betydningen av samarbeid med politiet. I forarbeidene²⁹ fremgår det at arbeidsgruppen foreslo at det skulle inntas en bestemmelse om straffutmålingsrabatt for siktede som bidrar med slikt samarbeid. Dette ble begrunnet med at siktede da motiveres til å bidra med opplysninger. Arbeidsgruppen mente at slik straffutmålingsrabatt skulle gjelde uavhengig av om opplysningene som blir gitt gjelder i egen sak, andre saker som behandles sammen med siktedes sak, eller i helt andre saker. Også opplysninger som gjelder for saker i utlandet, burde i følge arbeidsgruppen, inntas i denne bestemmelsen.

Arbeidsgruppen mente det var mest hensiktsmessig å ha en felles straffutmålingsregel for uforbeholden tilståelse og forklaringer som bidrar til å oppklare saken. Dette fordi arbeidsgruppen mente at en siktet som gir opplysninger som i vesentlig grad bidrar til å oppklare saken, også normalt vil gi en uforbeholden tilståelse om egne forhold. I praksis er det imidlertid ikke alltid slik. Et eksempel fra rettspraksis på at siktede ga opplysninger som bidro til domfellelse av medtiltalte, uten å avgi uforbeholden tilståelse for egne forhold, er Orderudsaken³⁰. Høringsinstansene var delt i synet på om de skulle støtte eller gå imot forslaget fra arbeidsgruppen. Borgarting lagmannsrett, Oslo Statsadvokatembeter og Oslo politidistrikt gikk imot forslaget.

Etter Justisdepartementets syn var det langt mer betenkelig å lovfeste en straffutmålingsregel om betydningen av bistand til politiet, enn en straffutmålingsregel om

---

²⁹ Ot.prp.nr.81 (1999-2000) punkt 6.2.2 og Innst.O.nr.45 (2000-2001) punkt 6.

³⁰ LE-2001-666.

tilståelse. Dessuten viste departementet til at retten hadde adgang til å legge vekt på forklaringer som et moment ved straffutmålingen før lovforslaget. Departementet mente at forklaringer som bidrar til å oppklare saken ikke hadde en så stor generell betydning at det var naturlig å nevne det i loven. Videre mente departementet at det ikke var holdepunkter for å hevde at dette momentet ble tillagt for liten betydning i praksis, slik departementet fant at tilståelser ble det. Departementet fremmet på bakgrunn av dette ikke lovforslag til Justiskomiteen om en straffutmålingsregel for denne type bistand til politiet.

5.2 Forklaringer som et straffutmålingsmoment

Selv om lovforslaget ble forkastet, har forklaringer vært et ulovfestet straffutmålingsmoment både før og etter lovforslaget. Dette straffutmålingsmomentet er et resultat av høyesterettspraksis. Høyesterett har i flere dommer vektlagt forklaringer under den skjønsmessige helhetsvurderingen ved straffutmålingen. I forarbeidene til lovforslaget ble det tatt opp hensyn som talte for og imot lovfesting av denne regelen. Disse momentene vil også i en viss grad være relevante for den ulovfestede straffutmålingsregelen.

Hovedargumentet mot å lovfeste en straffutmålingsregel for forklaringer, var frykten for at dette kunne føre til represalier mot den som avga forklaringen. Spesielt innen tyngre ransmiljø eller narkotikanettverk, er faren for represalier stor. Det er et mål at aktørene i rettsvesenet beskyttes mot represalier. Dette er kommet til uttrykk andre steder i lovverket. Omtrent på samme tid som straffeloven § 59 annet ledd ble inntatt i lovverket, ble også straffeloven § 132a vedtatt. Dette er en bestemmelse som søker å beskytte aktørene i rettsvesenet mot blant annet represalier. Dersom lovgiver hadde vedtatt en regel om straffutmålingsrabatt for forklaringer, omtrent samtidig som de vedtok straffeloven § 132a, ville lovgiver gitt to regler med motstridende hensyn nesten på samme tid. Det ville være inkonsekvent om det i samme lov var én regel som kunne øke risikoen for represalier, og en annen regel som søkte å motvirke dette.

På den annen side ble det praksis gitt straffutmålingsrabatt for forklaringer før lovforslaget, og denne praksisen fortsatte også etter at lovforslaget ble forkastet. I utgangspunktet vil det

være like betenkelig å ha en praksis som øker risikoen for represalier, som å ha en lovregel med samme innhold. Derimot vil den ulovfestede regelen ikke på samme måte som en eventuell lovfestet regel i så stor grad legitimere en straffutmålingsregel som kan føre til represalier. At retten i praksis gir straffutmålingsrabatt for tilståelser som allerede er gitt, oppfordrer ikke i like stor grad til en handling som kan medføre represalier som det en lovregel gjør. Domstolene kommer inn først når faren for represalier allerede er til stede.

Ytterligere et mothensyn var at det vil være vanskelig å vite om forklaringene som blir gitt er sannferdige. Siktete har imidlertid en del å tape på å avsi uriktige forklaringer. Selv om siktete ikke kan straffes for å forklare seg falskt i egen sak etter straffeloven § 167, gjelder ikke dette hvis han forklarer seg falskt ved å skylde på andre. I slike tilfeller kan han straffes for falsk anklage etter straffeloven § 168. Bestemmelsen fastslår at en person som avgir falsk anklage til påtalemyndigheten eller retten i en forbrytelsessak, straffes med fengsel fra 6 måneder til 8 år. Dersom den falske anklagen gjelder en forseelse er strafferammen inntil 4 år. Paragrafen gjelder for bevisst uriktig anklage.

I forhold til den ulovfestede regelen, kan retten etter skjønnsmessig vurdering gi straffutmålingsrabatt for forklaringer. Under denne vurderingen kan retten ta stilling til hvorvidt tilståelsen trolig er sannferdig, eller ikke. Dersom det finnes bevis som styrker forklaringene, eller forklaringene på annen måte fremstår som sannferdig, kan retten etter en samlet vurdering gi straffutmålingsrabatt for disse forklaringene. Dersom retten ikke finner at forklaringene er sannferdige, vil den ikke legge vekt på disse.

Et beslektet mothensyn er at den som gir opplysningene kan ha mindre edle motiver. I likhet med alle andre saker, må forklaringene i tilståelsessaker vurderes opp mot de øvrige opplysningene i saken. Et eksempel på at dette er inntatt i loven er straffeprosessloven § 248, hvor det er et vilkår at tilståelsen støttes av de øvrige opplysningene i saken.

Hovedhensynet for å lovfeste en regel om straffutmålingsrabatt for forklaringer var behovet for større oppklaring av kriminalitet. Dette er også den største fordelen ved den ulovfestede straffutmålingsregelen, som er fastsatt ved høyesterettspraksis. Både i forhold til samfunnet og eventuelle fornærmede er det viktig at mest mulig av den alvorlige kriminaliteten blir oppklart. Dersom en stor del av den alvorlige kriminaliteten ikke blir oppklart vil dette føre til utrygghet i samfunnet. Dersom oppklaringsprosenten stiger, vil dette synliggjøre økt oppdagelse. Dette fører til en økt risiko for lovovertridere, og kan føre til at færre vil forsøke å begå lovbrudd. Hvis for eksempel oppklaringsprosenten på innførsel av narkotika hadde vært tett opp til hundre prosent, ville det være svært få som ville begynt, eller fortsatt å opptre, som kurer. Også samfunnsøkonomisk er det viktig at alvorlig kriminalitet blir oppklart. Bekjemping og oppklaring av alvorlig kriminalitet ble tungt vektlagt av arbeidsgruppen.

I praksis blir dette hensynet vektlagt. Dersom siktede kommer med forklaringer som bidrar til oppklaring av saker, vil dette kunne føre til at han får et fradrag i straffen. Et eksempel på dette er Orderudsaken⁵⁰. Denne saken er omtalt nedenfor under punkt 5.3. I denne saken var forklaringer fra to medtiltalte avgjørende for å få dømt to av de medskyldige. Ofte vil det være svært vanskelig å finne ut hvem som er bakmenn ved større kriminelle nettverk. På bakgrunn av dette vil forklaringer som bidrar til oppklaring være svært viktige. I for eksempel større trafficking- eller narkotikasaker vil opplysninger om bakmenn kunne føre til en opprulling av sakene. Slike opplysninger kan i visse tilfeller føre til en oppklaring som ellers ikke ville funnet sted. Også ved bekjempelse av barnepornografiske nettverk vil forklaringer som bidrar til oppklaring være svært viktig. I slike tilfeller vil den ulovfestede straffutmålingsregelen for forklaringer være viktig som motivasjon for siktede til å avgi forklaringer som bidrar til oppklaring av saken.

Ytterligere en begrunnelse for å lovfeste en regel om straffutmålingsrabatt for forklaringer var de prosessøkonomiske hensyn. Spesielt ved større, organisert kriminalitet, vil det i praksis føre til stor prosessøkonomisk gevinst dersom en av de siktede bidrar med

forklaringer som fører til oppklaring av saken. Denne begrunnelsen vil kunne være av betydning for hvordan forklaringer vektlegges i praksis, selv om lovforslaget ble forkastet.

5.3 Vektlegging av slike forklaringer ved straffutmålingen

I Orderudsaken ble det tillagt vekt ved straffutmålingen at to av de siktede bidro med forklaringer som var nødvendig for domfellelse av to medskyldige. Dommen er inntatt i LE-2001-666³¹ og Rt. 2002 s. 1717³². En datter var på besøk hos sine foreldre. Alle tre ble overrasket av inntrengere mens de sov, og ble skutt og drept. De avdøde foreldrene hadde i tillegg til datteren en sønn. Halvsøsteren til sønnens kone og hennes samboer fortalte i avhør om kjøp av våpen, og overlevering av våpen til ekteparet. De fortalte også om drapsplanlegging hjemme hos sønnen og hans kone. I herredsretten ble ekteparet og konas halvsøster dømt for overlagt medvirkning til drap. Straffen ble satt til fengsel i 21 år. Halvsøsterens samboer ble dømt til fengsel i 2 år og 6 måneder for uaktsomt drap. Dommen ble anket.

For ekteparets del ble tingrettsdommen opprettholdt av lagmannsretten. Halvsøsteren ble i lagmannsretten dømt til overlagt medvirkning til drap. Ved straffutmålingen ble det lagt vekt på at hun hadde hatt en begrenset rolle, og at hun tidlig under etterforskningen ga opplysninger til politiet. Disse opplysningene, sammenholdt med opplysningene hennes samboer ga, var avgjørende for domfellelsen av ekteparet. Hun ble derfor dømt til fengsel i 16 år. For halvsøsterens samboer ble det på samme måte lagt vekt på hans begrensede rolle, og at hans forklaringer bidro til domfellelse i saken. Han hadde imidlertid en mer omfattende rolle enn sin samboer. På grunnlag av dette ble han idømt fengsel i 18 år. Halvsøsteren anket til Høyesterett over lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Anken ble forkastet.

---

³¹ Dom avsagt av Eidsivating lagmannsrett 5. april 2002.

³² Anken halvsøsteren fremsatte til Høyesterett ble forkastet.

Selv om forklaringer gis i politiavhør, er det ikke sikkert at de opprettholdes i retten. Et problem blir da hvilken vekt disse forklaringene skal tillegges ved straffutmålingen. Momenter av betydning vil kunne være hvor stor prosessøkonomisk gevinst disse forklaringene har gitt, og hvor viktig det vil være for bevisførselen dersom forklaringene opprettholdes i retten. Det vil også kunne være av betydning om forklaringene har ført til at påtalemyndigheten har kunnet fremskaffe bevis, og hvorfor siktede nekter å forklare seg i retten.

Et eksempel er Rt. 2004 s. 1974. Her ble det gitt straffutmålingsrabatt fordi tiltalte hadde bidratt med forklaringer, til tross for at forklaringene ikke ble opprettholdt i retten. Det var 5 tiltalte i saken, og alle ble dømt for narkotikalovbrudd. En av de tiltalte ble dømt for kjøp av til sammen ca. 7 kg amfetamin, samt oppbevaring av ca. 6 kg og salg av ca. 3 kg. Han ble i tillegg dømt for noen mindre narkotikalovbrudd og heleri. I lagmannsretten ble han idømt fengsel i 7 år og 6 måneder. Tiltalte anket over straffutmålingen til Høyesterett.

Tiltalte hadde i politiforklaringer avgitt tilståelse om egne forhold, samt forklaringer om medtiltalte. Da tiltalte nektet å forklare seg i retten, besluttet lagmannsretten å lese opp forklaringene. Bakgrunnen for at han nektet å forklare seg, var at han hadde blitt truet på livet. I forhold til tilståelsen, mente Høyesterett at den ikke var uforbeholden, nettopp fordi tiltalte nektet å forklare seg i retten. Tilståelsen falt derfor ikke inn under straffeloven § 59 annet ledd, og ga dermed ikke grunnlag for retten til å gå under den ordinære strafferamme, eller sette straffen ned til en mildere straffart. Likevel ble tilståelsen tillagt vekt i formildende retning etter de alminnelige straffutmålingsprinsipper. Forklaringene som ble avgitt under etterforskningen var avgjørende for oppklaringen av saken. På bakgrunn av dette, samt at det var truslene som var grunnen til at tiltalte nektet å forklare seg i retten, mente Høyesterett at tiltalte måtte få et betydelig fradrag i straffen.

I utgangspunktet mente Høyesterett at passende straff ville være fengsel i ca. 9 år. I formildende retning trakk tiltaltes tilståelse og forklaringer. Det ble også lagt noe vekt på en psykisk lidelse han hadde, selv om handlingene ikke var sykkelig motivert. Etter en

samlet vurdering ble straffen satt til fengsel i 6 år og 6 måneder.

Selv om domfelte i denne saken fikk nedsatt straff til tross for at han ikke fastholdt tilståelse og forklaringer i retten, ville han antagelig fått større rabatt dersom han hadde forklart seg i retten. For det første fordi tilståelsen hans da hadde vært uforbeholden, og for det andre fordi forklaringene hadde hatt større betydning dersom de hadde vært en del av den umiddelbare bevisførselen.

6 Plea bargaining

6.1 "Kjøpslåing" om tiltale og straff

Plea bargaining kan defineres som en slags kjøpslåing om tiltale og straff. Prinsippet, som er kjent som det amerikanske "plea negotiation system" er en "avtale" mellom påtalemakten og siktede. Avtalen går ut på at påtalemyndigheten tilbyr siktede fordeler mot at vedkommende tilstår den straffbare handlingen. Normalt vil disse fordelene være mildere straff.

I enkelte delstater i USA praktiseres en ordning som går ut på at påtalemyndigheten tar kontakt med dommeren under etterforskningen med tanke på å komme fram til en ramme for straffutmålingen ved tilståelsessaker, såkalt "pre-trial settlement conference." Denne ordningen flytter etter manges mening domstolens virksomhet ut av rettssalen.

6.2 Slektskapet med tilståelsesrett etter strl § 59 annet ledd

Man ser raskt at Plea bargaining er beslektet med tilståelsesrabatt etter straffelovens § 59 annet ledd. Begge ordningene tilgodeser siktede som "legger kortene på bordet" ved å ta hensyn til dette under straffutmålingen. Forskjellen er at en slik avtale som det her er snakk om mellom påtalemyndigheten og siktede etter norsk rett ikke vil være bindende for domstolene³³. Plea bargaining innebærer på sin side at retten blir bundet av avtalen mellom påtalemyndighet og tiltalt.

---

³³ Se likevel Rt. 2007 s. 616 som er omtalt nedenfor i kapittel 6.3.4.

6.3 Plea bargaining i norsk rett

6.3.1 Løfteforbudet i strpl § 92

Angående hvorvidt det vil være adgang til forhandlinger som dette etter norsk rett, formulerer Andenæs følgende utgangspunkt; ”Forhandlinger etter mønster av amerikansk plea bargaining ville være i strid med norske rettsprinsipper.” En avtale mellom siktede og påtalemyndigheten vil nødvendigvis innebære gjensidige løfter. Dette aktualiserer spørsmålet om hvilke løfter som kan gis i et prosessuelt forlik. Straffeprosessloven § 92 annet ledd 1.pkt er sentral i denne sammenheng. Lovteksten lyder slik; ”Løfter, uriktige opplysninger, trusler eller tvang må ikke brukes.” Bestemmelsen gjelder både for det rettslige avhør og for politiavhør.³⁴

Siden strpl § 92 ble inntatt i lovens kapittel 8 om siktede ”som et program for norsk rettergang”³⁵ må man kunne legge til grunn at det forbud loven oppstiller også må gjelde utenfor selve avhørssituasjonen. Dette betyr at de samtaler politi- og påtalemyndighet måtte ha med siktede omfattes av løfteforbudet. Brudd på denne bestemmelsen kan medføre straffansvar for politi- og påtalemyndighetens tjenestemenn, jfr. straffeloven § 115 og kan samtidig innebære brudd på Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen³⁶ art. 3, jfr. Grunnloven § 96 første ledd 2.pkt.

Straffeprosessloven § 92 annet ledd er ikke begrenset til bare å gjelde forklaringer om egne forhold i saken. Straffeprosesslovkomiteen uttalte at det er ”klart at siktede ikke kan loves lempeligere behandling hvis han røper en medskyldig”³⁷ Dette er en naturlig forlengelse av selvinkrimineringsforbudet³⁸ som fastslår at siktede har ingen forklaringsplikt verken for

---

³⁴ Dette fremgår av henvisningen til strpl § 232 annet ledd 2.pkt.

³⁵ Straffeprosesslovkomiteens innstilling side 189, første spalte.

³⁶ Inntatt i norsk lovgivning ved lov nr. 30/ 1999.

³⁷ Straffeprosesslovkomiteens innstilling side 189, første spalte.

³⁸ Se strpl § 232 første ledd jfr.§ 230 første ledd 1.pkt og § 90.

politi eller domstol. En usann forklaring medfører heller ikke straffeansvar for siktede, jfr. straffeloven § 167 første ledd.

På den annen side er reglene i straffeprosessloven § 232, jfr. § 92 regler til vern for siktede. En forhandlingssituasjon med påtalemyndigheten kan innebære at siktede får oversikt over fordeler og ulemper ved en slik avtale og således kan nyte godt av den. Dette gjelder særlig når siktede har forsvarer som deltar i forhandlingene. Her vil ikke synspunktet om faren for selvinkriminering slå til og det kan anføres at løfteforbudet i straffeprosessloven § 92 ikke bør tolkes slik at det stenger for å gi siktede løfter om fordeler som ledd i et prosessuelt forlik. Men dersom politi eller påtalemyndighet gir løfter som ligger utenfor dets kompetanse, og som av den grunn ikke kan oppfylles, vil dette være i strid med straffeprosessloven § 92. Dette fremgår av forbudet mot ”riktige opplysninger”, jfr. annet ledd 1.pkt.

6.3.2 Sondringen samarbeid/ forhandlinger under etterforskningen

Under etterforskningen av en mulig straffbar handling vil det i norsk rettsliv ofte være kommunikasjon mellom påtalemyndigheten og siktede og eller hans forsvarer.

Påtalemyndigheten vil ofte i slike situasjoner tilkjenne den påstand som vil legges ned. Slikt samarbeid er en del av vårt rettssystem.

Man kan imidlertid også tenke seg at siktede setter betingelser for å bidra til sakens oppklaring evt. at saken kan pådømmes som tilståelsesak etter strpl § 248. Slike betingelser kan være forsikringer om hvilken straff han i så tilfelle risikerer å få. Det kan i slike situasjoner oppstå en forhandlingssituasjon hvor politi- eller påtalemyndighet forespeiler siktede et utfall som gir grunnlaget for hans tilståelse. Et eksempel fra rettspraksis er Rt. 1984 s.679. Her anførte domfelte at han var forespeilet betinget fengsel, men ble skuffet da dommen falt og anket til opphevelse. Høyesterett opphevet dommen.

Påtalemyndigheten kan etter gjeldende norsk rett ikke gi slike løfter. Straffutmålingen hører under domstolene, jfr. straffeprosessloven § 38 annet ledd 2.pkt. som sier at retten ikke er bundet til påstander som er fremmet ”med hensyn til straff og andre rettsfølger.”

Rettens kompetanse begrenses heller ikke av partenes enighet, men på den annen side følger domstolene i stor utstrekning påtalemyndighetens påstand. Retten vil også ofte legge vekt på siktedes samarbeid som en straffformildende omstendighet. Uansett må man gå ut fra at det alltid skjer en reell overprøving av slikt samarbeid.

6.3.3 Bindende avtaler om straff

Som redegjort for i foregående avsnitt, er bindende avtaler om straff uforenlig med vår straffeprosesslovgivning. Et annet spørsmål er om påtalemyndigheten bør ha adgang til, med bindende virkning for domstolene, å komme til enighet med siktede om en passende straff. En slik ordning ville nok lette politiets etterforskning, fordi det da ville være mulig å gi et løfte om mildere straff i bytte mot informasjon eller vitneforklaringer mot medskyldige. Siden et slikt system er i strid med gjeldende rett, må det lovendring til for å gi påtalemyndigheten en slik kompetanse.

Problemet med å tilføre påtalemyndigheten slik kompetanse vil etter manges mening være at dette vil føre til en uheldig sammenblanding av anklager- og dommerrollen. I tillegg kan det stilles spørsmålstegn ved verdien av bevis som fremskaffes ved slike forhandlinger.

6.3.4 Rt. 2007 s. 616

Saken gjaldt straffutmåling i en sak hvor to menn hadde tilstått frihetsberøvelse etter strl § 223 og grov legemsbeskadigelse etter strl § 229 jfr. § 232 og § 227 jfr. § 232, i bytte mot en bestemt straffutmåling fra påtalemyndighetens side. Denne dommen illustrerer hvilken betydning og vekt avtaler om straffepåstand har i nyere norsk rettspraksis. Flertallet i høyesterett, tre dommere, kom til at påtalemyndighetens tilsagn til en slik avtale måtte tillegges en viss selvstendig betydning i straffutmålingen. Flertallet påpekte at tilsagnet må anses å gå utenfor en forsvarlig ramme av straffeloven § 59 annet ledd.

Avtalen gikk ut på at påtalemyndigheten etter at anken til lagmannsretten over skyldspørsmålet var trukket, skulle nedlegge påstand som innebar en strafferabatt på 1/3 av den straff de var idømt ved tingrettens dom. Lagmannsretten dømte de to mennene, G og F

til henholdsvis 3 år og 9 måneder (4 år og 6 mnd i tingretten) og 3 år og 5 måneders fengsel (4 år i tingretten).

Begge anket til Høyesterett over straffutmålingen. Det ble anført at de hadde fått for liten strafferabatt, og at lagmannsretten, som følge av den inngåtte avtalen, skulle ha tatt påtalemyndighetens påstand til følge.

Flertallet i Høyesterett forkastet anken til F på bakgrunn av at han hadde fått strafferabatt etter strl § 59 annet ledd allerede i tingretten og at det straffbare forholdet ble begått i prøvetiden for en betinget dom. For G's vedkommende kom flertallet til at straffen kan settes tilsvarende ned som for F til 3 år og 5 måneders fengsel. Dette ble gjort av hensyn til tilbaketrekkingen av anken og av hensyn til påtalemyndighetens tilsagn. Samtidig påpeker flertallet at G's tilståelse vurderes av Høyesterett som mer betydningsfull for saken enn det lagmannsretten har gjort.

Flertallets syn ble i Høyesterett sterkt kritisert av mindretallet. Dommer Skoghøy påpekte prinsippet i norsk straffeprosess om at domstolene står fritt i forhold til påtalemyndighetens straffepåstand, jfr. strpl § 38 andre ledd. Det ble videre vist til strl § 59 annet ledd og domstolenes frie skjønn ved tilståelser og at slike bindende tilsagn om redusert straff er imot gjeldende rett og er til forveksling svært lik plea bargaining.

Hensynet til maktfordeling mellom lovgivning og domstoler ble også fremmet av mindretallet idet det ble anført at domstolene under ingen omstendighet bør gripe inn i den pågående lovgivning på denne måten.

Dommen viser uansett at avtaler mellom siktede og påtalemyndigheten skal tillegges vekt. Dette til tross for at slike avtaler ikke er bindene for domstolene.

6.3.5 Forslag om lovendring

Justisdepartementet ønsker at straffesaksbehandlingen skal gå raskere. Derfor har departementet blant annet foreslått at siktede som tilstår skal kunne belønnes med tydeligere avtaler enn det de får i dag. Avtalene som foreslås skal kunne gjøres direkte med påtalemyndigheten, før domstolene har behandlet sakene. Forslaget har imidlertid møtt sterk motstand. Hele 15 av 19 instanser som har vurdert forslaget i høringsrunden har vraket ideen om at siktede som tilstår skal få inngå bindende avtaler om mildere straff.

Mange mener en slik ordning blir urettferdig fordi noen forbrytere er flinkere til å forhandle enn andre. Politiembetsmennes landsforening mener forslaget bidrar til dårligere etterforskning av straffesaker fordi politiet under forhandlinger med siktede ofte er ute etter en tilståelse når bevisene ennå ikke er sterke nok. Dette forhandlingskortet vil bli vesentlig svekket med en slik ordning, mener landsforeningen. Andre instanser mener at en ordning med bindende avtaler vil kunne føre til flere falske tilståelser og at organiserte kriminelle kan avtale seg imellom hvem som skal ta på seg skylda.

7 Bruken av straffeloven § 59 annet ledd

7.1 Generelt

Det er i Norge ikke tradisjon for at straffutmålingsmomenter lovreguleres. Også før lovendringen var tilståelser et relevant straffutmålingsmoment, og det var en økende tendens til at Høyesterett la vekt på tilståelser som et formildende moment. Lovgiver mente imidlertid at det i praksis ble lagt for liten vekt på tilståelser, særlig i de mindre alvorlige sakene.³⁹

Bakgrunnen for lovforslaget var et innspill fra Arbeidsgruppe I i Justisdepartementets prosjekt for hurtigere straffesaksavvikling. Arbeidsgruppen var av den oppfatning at det i praksis ikke var særlig stor forskjell mellom den straffen som ble idømt i en tilståelsessak i forhørsretten, og en tilsvarende sak for herreds- eller byrett hvor gjerningsmannen ikke hadde tilstått.

7.2 Målsetningen med lovendringen

Formålet med lovendringen var å påvirke domstolenes straffutmåling slik at tilståelser tillegges større vekt i formildende retning enn tilfellet gjennomgående var tidligere. I proposisjonen heter det:

”Formålet med lovendringen er at det skal legges større vekt på tilståelser i alminnelige saker enn tilfellet er i dag, særlig i de saker som behandles i forhørsretten. Lovendringen kan også få betydning for enkelte alvorlige straffesaker, men det er ikke først og fremst disse sakene forslaget tar sikte på.”

Retten har etter lovendringen en plikt til å ta tilståelsen i betraktning ved straffutmålingen,

---

³⁹ Ot. prp nr 81 (1999-2000) pkt 6.2. og Innst. O nr 45 (2000-2001).

men hvorvidt tilståelsen bør lede til reduksjon i straffen og i tilfelle hvor stor reduksjonen bør være, skal avgjøres av retten etter en konkret vurdering i den enkelte sak.

Prosessøkonomiske hensyn ligger til grunn for lovendringen. En tilståelsessak krever gjerne betydelig mindre etterforskning, påtaleavgjørelsen er mindre arbeidskrevende og domstolsbehandlingen er enklere og mindre ressurskrevende enn i en sak med full bevisførsel. Flere tilståelsessaker (enedommersaker) kan bidra til raskere straffesaksavvikling generelt, ettersom de ressurser som frigjøres kommer de øvrige straffesakene til gode. En ordning med markert tilståelsesrabatt kan også bidra til at flere saker blir oppklart, noe som i seg selv er et kriminalpolitisk mål. I en del sakstyper er det også av stor betydning for fornærmede og pårørende at gjerningsmannen tilstår forholdet.

7.3 Bestemmelsens anvendelse etter lovendringen

7.3.1 DA's domsundersøkelser om tilståelsesrabatt

På bakgrunn av at den nye lovbestemmelsen om tilståelsesrabatt hadde vært i kraft i ca 3 år, ble det våren 2004 foretatt en evaluering av lovendringen.⁴⁰ Denne evalueringen var også ledd i departementets arbeid med proposisjon om ny straffelov.

Siden lovendringen de 3 første årene ikke hadde hatt den ønskede effekt i forhold til at flere saker ble behandlet som enedommersaker, foretok Domstoladministrasjonen en oppfølgingsundersøkelse som ble publisert i februar 2007.⁴¹ Undersøkelsen var svært omfattende og det ble blant annet innhentet rettspraksis fra alle tre instansene. Det viste seg at det hadde skjedd en vesentlig økning i andelen dommer med synlig rabatt de siste to årene. Det er grunn til å tro at økt fokus på problemstillingen sammen med bedre erfaring med bruk av bestemmelsen er medvirkende årsaker. Men hvorvidt antallet dommer med

---

⁴⁰ Domstolsadministrasjonen april 2004; Tilståelsesrabatt – En undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser.

⁴¹ Domstolsadministrasjonen februar 2007; En oppfølgende undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser basert på undersøkelse i 2004.

strafferabatt vi nå har svarer til andelen dommer med strafferabatt man burde ha etter ordlyden i straffeloven § 59 annet ledd, er tvilsomt. Det er uansett vanskelig å fastslå dette, da det etter § 59 i stor grad er overlatt til rettens skjønn om tilståelsen skal lede til straffreduksjon. I tillegg er domspremissene ofte svært knappe på dette punktet.

7.3.2 Har lovendringen hatt den ønskede effekt?

På 70 og 80- tallet var det dobbelt så mange tilståelsessaker som meddomsrettsaker. I dag er forholdstallet et helt annet. Nå utgjør tilståelsessakene under halvparten av straffesakene. Årsakene til dette er sammensatte. I følge Tingrettsdommer Svendsgaard hos Nordmøre Tingrett, er typen kriminalitet en av hovedårsakene på Nordmøre (og trolig på landsbasis) til denne utviklingen. Nordmøre har de siste årene hatt et betydelig antall voldssaker. Disse sakene egner seg ofte dårlig som tilståelsessak, forklarer Svendsgaard.

Til tross for at synliggjøringen av strafferabatten har hatt en positiv utvikling de seneste årene, har lovendringen fortsatt ikke hatt den ønskede effekt i forhold til at flere saker kan behandles som tilståelsessak eller enedommersak. Det er ingen økning i antallet tilståelsesdommer sett i forhold til meddomsrettsaker – andelen tilståelsesdommer ser snarere ut til å ha gått noe ned eller til å ha stabilisert seg etter lovendringen, se figur 1.

Figur 1.

	2000	2001	2002	2003
Andel av alle straffesakene som er tilståelsesdom	47 %	46 %	43 %	42 %
Andel av straffesakene som er meddomsrettsaker	53 %	54 %	57 %	58 %

Andelen av alle straffesaker som var tilståelsesdom i 2005 og 2006 var henholdsvis 41 og 42 %.

8 Hva kan gjøres for å nå formålet med lovendringen?

8.1 Tydeliggjøring av fordeler ved tilståelse

Det er særlig viktig at aktørene i rettslivet tydeliggjør overfor en siktet hva han kan oppnå av fordeler ved å tilstå. Dette er en viktig del av jobben både for påtalemyndigheten og ikke minst for siktedes eventuelle forsvarer. Det har imidlertid den senere tid blitt hevdet fra så vel politihold som fra en fengselsprest at kriminelle går glipp av mulig tilståelsesrabatt fordi deres respektive forsvarsadvokater frarår tilståelse⁴².

Tilståelsesrabatt skal oppmuntre siktede personer til å tilstå og dermed legge til rette for en raskere og mindre ressurskrevende straffesaksbehandling. Både politi og påtalemyndighet har et ansvar for at det informeres om ordningen med tilståelsesrabatt etter straffeloven § 59 annet ledd på et så tidlig tidspunkt som mulig i etterforskningen. En forsvarers jobb er å gi klienten råd om det vil være i hans interesse å forklare seg for politiet, herunder å tilstå forholdet. Et generelt prinsipp fra forsvarerhold om at man alltid skal nekte å forklare seg for politiet, eventuelt aldri tilstå noe, er klart i strid med forsvarerrollens grunnleggende utgangspunkt. Ennå verre blir det dersom enkelte forsvarere setter ”egne interesser” fremfor klientenes interesser og for enhver pris skal prosedere på politiets bevisbyrde.

8.2 Synliggjøring av rabatten

Synliggjøring av rabatten er viktig for at flere skal motiveres til å avgi uforbeholden tilståelse. På dette punktet er det holdepunkter for å si at lovendringen ikke har hatt den ønskede effekt. I Domstoladministrasjonens undersøkelse fra 2004 oppgir 69 prosent av dommerne i første instans at de sjelden eller aldri angir rabattens størrelse. Dette er for så vidt greit i forhold til hva lovgiver la opp til ved vedtagelsen av straffeloven § 59 annet

---

⁴² Dette fremgår av brev til justisminister Storberget dok.nr.15 (2005-2006) datert 19.01.2006.

ledd. Men det er mer problematisk at det sjelden fremgår hvilken vekt tilståelsen er tillagt eller hvilke konkrete utslag tilståelsen har gitt på straffutmålingen.

Problemet med manglende synliggjøring av rabatten gjelder både i første og andre instans, men er særlig fremtredende i førsteinstansen. Sakene her gjelder gjennomgående mindre alvorlige forhold enn i lagmannsrettssakene, og det er naturlig at bemerkningene under straffutmålingen er mer utførlig i alvorlige saker med lang fengselsstraff. Det var imidlertid de mer alminnelige sakene (hverdagssakene) lovendringen først og fremst tok sikte på, og det er derfor vesentlig at rabatten eller straffereduksjonen synliggjøres i større grad også i de mindre alvorlige sakene. Det er disse sakene det er flest av og som derfor kan gi en stor prosessøkonomisk gevinst dersom de i større grad kan behandles som tilståelsessak (enedommersak).

8.3 Rettslige virkemidler

8.3.1 Lovendringer

Av rettslige virkemidler er selvsagt endringer i loven klart mest effektivt for å nå målet om at flere saker blir behandlet som tilståelsessaker. Dette kan være endringer i prosesslovgivningen. Her har endringer i staffeprosessloven § 100 andre ledd om oppnevning av offentlig forsvarer blitt nevnt. Man kunne tenke seg et ”knippe” tilståelsesforsvarere som innehar den nødvendige kompetanse på området. Man kan her trekke paralleller til eiendomsmeglerfaget, hvor utvalgte meglere på bakgrunn av deres kompetanse benyttes ved for eksempel tvangssalg.

Den aller mest effektive lovendringen vil selvsagt være å endre straffeloven § 59 annet ledd. Man kan tenke seg en endring i ordlyden som medfører en innsnevring i rettens frie skjønn fra å ta tilståelser i ”betraktning” ved straffutmålingen til at uforbeholdne tilståelser ”skal gi” strafferabatt. Dette kan imidlertid vise seg å være en betenkelig lovendring som vil kunne påvirke straffenivået og straffen preventive virkning, se punkt 3.3.2 og 3.3.4.

8.3.2 Betydningen av en "avtale" om straffepåstand

Nyere rettspraksis viser en klar tendens til at plea bargaining – lignende forhandlinger får mer og mer anerkjennelse i domstolene. Dette kommer særlig til uttrykk i Rt. 2007 s. 616 som er omtalt i punkt 6.3.4 i denne oppgaven. Her ble avtalen som ble gjort mellom påtalemyndigheten og siktede av flertallet tillagt vesentlig betydning ved straffutmålingen. Avtalen om 1/3 strafferabatt ble ikke helt fulgt opp, men avtalen medførte betydelig strafferabatt – nettopp på bakgrunn av at det forelå en slik avtale.

Siden slike avtaler ikke er bindende for domstolene, må man etter norsk strafferett konsentrere seg om avtaler om straffepåstand fra påtalemyndigheten. Dette kan være et av flere tiltak for å øke antallet tilståelser i strafferettspleien.

8.4 Andre virkemidler

Andre virkemidler for å nå målsetningen om flere tilståelsessaker kan være utstrakt bruk av samarbeidsmøter mellom aktørene i rettslivet. Slik prosessen fungerer i dag er siktede som regel bare i kontakt med politi- og påtalemyndighet under avhørssituasjon. Denne situasjonen kan virke skremmende for siktede, og følgelig lite motiverende for samarbeid. Spørsmålet blir imidlertid hvorvidt slike samarbeidsmøter eventuelt blir prosessøkonomisk forsvarlig.

Under kurs i strafferett og straffeprosess 17. – 18. september 2007 ved Trondheim Tingrett, ble domstolenes effektivitet diskutert. Det fremkom at domstolene kunne lære noe av "produksjonstankegangen" som var kjennetegnet til virksomheter i fri konkurranse. Det er sikkert en del domstolene kunne lære om effektiv saksflyt og saksbehandling, men kvantitative krav må aldri gå på bekostning av rettssikkerhet og kvaliteten på rettens avgjørelser.

9 Forslag til ny straffelov

9.1 Gjeldende rett

Gjeldende rett åpner som kjent for å sette ned straffen når det er avgitt en uforbeholden tilståelse.⁴³ Retten kan da sette straffen ned under en for handlingen bestemt minstestraft eller til en mildere straffart. Hvorvidt tilståelsen skal lede til straffnedsettelse eller bare reduksjon innenfor rammen, beror på rettens skjønn. Vilkårene er her de samme både i første og annet punktum i straffeloven § 59 annet ledd.

9.2 Videreføring av Straffeloven § 59 annet ledd

I forarbeidene til ny straffelov⁴⁴ har Straffelovkommisjonen foreslått at straffnedsettelsesregelen i gjeldende straffelov § 59 annet ledd videreføres. Departementet slutter seg i følge forarbeidene til Straffelovkommisjonens forslag. Begrunnelsen for å videreføre regelen er i følge departementet ønsket om å opprettholde lovbryteres motiv til å tilstå straffbare handlinger på et så tidlig som mulig stadium i etterforskningen. Dette vil gagne tempoet i straffesaksbehandlingen og være gunstig i forhold til en fornærmet.

---

⁴³ Dette fremgår av straffeloven § 59 annet ledd 2.pkt.

⁴⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004). Om lov om straff (straffeloven).

10 Litteraturliste

Lover

Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) 22. mai 1902 Nr. 10

Lov om rettergangen i Straffesaker (straffeprosessloven) 22. mai 1981 Nr. 25

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) 21. mai 1999 Nr. 30.

Forarbeider

Innst.O.nr.45 (2000-2001). Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruk av varetektsfengsling m.v.)

Ot.prp.nr.81 (1999-2000) Straffeloven og straffeprosessloven (bruk av varetektsfengsling mv.) (endringslov)

Ot.prp.nr.90 (2003-2004). Om lov om straff (straffeloven)

Rettspraksis

Rt. 2007 s. 616

Rt. 2005 s. 1453

Rt. 2005 s. 1235

Rt. 2005 s. 663

Rt. 2005 s. 593

Rt. 2005 s. 559

Rt. 2005 s. 544

Rt. 2005 s. 314

Rt. 2004 s. 1974

Rt. 2004 s. 1379

Rt. 2004 s. 759

Rt. 2003 s. 118

Rt. 2002 s. 1717
Rt. 2002 s. 1591
Rt. 2002 s. 993
Rt. 2001 s. 1354
Rt. 2000 s. 1734
Rt. 2000 s. 31
Rt. 1990 s. 1339
Rt. 1984 s. 679
Rt. 1980 s. 48
Rt. 1979 s. 1033
Rt. 1969 s. 733
HR-2004-558-A (Lovdata online).
LE-2001-666 (Lovdata online)

Bøker

Matningsdal, Magnus. *Straffeloven, Kommentartutgave, Første del. Almindelige Bestemmelser*. 2. utgave. Anders Bratholm og Magnus Matningsdal (red.). Oslo, 2003.

Artikler

Kjelby, Gert Johan *Forhandlinger og avtaler mellom påtalemyndigheten og siktede – straffeprosessuelle forlik?* (Kritisk Juss 1996 s. 227-)

Fædrelandsvennen, *Flertall sier nei til strafferabatt*. (Publisert 08.02.2007)

Rapporter

Domstolsadministrasjonen *En undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser* (april 2004)

Domstolsadministrasjonen *En oppfølgende undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser basert på undersøkelse i 2004* (februar 2007)

Annet

Kursmateriale fra kurs i strafferett og straffeprosess 17. - 18. september 2007 ved Trondheim Tingrett *Enedommersaker i straffeprosessuelle former* (Oversendt av Tingrettsdommer Svendsgaard ved Nordmøre Tingrett.)

11 Liste over tabeller og figurer

Figur 1

Figuren viser andelen av straffesakene som var tilståelsesdom i perioden 2000 – 2003. Tallene er hentet fra *Domstoladministrasjonens undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser* (Publisert april 2004).